

ומדינה של ניהנם, וזוכה לימות המשיח
ולחיי העולם הבא :
תניא

כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה
זוכה ללמוד ותלמודו מתקיים בידו,
וניצול מיצר הרע ומפנע רע ומחבוש הקבר

ביאור מבי"מ

שזכרו בבהמות הן שבע, מסוס עד גמל. ומן
החיות שמונה שירות, פיל חיות שבשדה החולל זני
אריה זאב שועל כלב. ויש חיות אחרות כיואל צהן
סהורות איל ויחמור וגו' ופמאות כדוב ונמר ולא
הוזכר בפרט שירותם, ואין בפרטים אלא אחד פסוק.
ובלל שירות העופות הם חמש עשרה, חרנגול יונה
עגור עורב אווז נשר סנונית רחמה ליה אווז הכר
אונקי חסידה זרזיר לפורה פרזנית, רובס פמאים.
ובלל שירות שרץ העוף ושרץ הארץ והמיט, לפרדע
לויחן דגים שרצים איליס שבשרצים נחש חמיוס עקרנב
חולדה עכבר נמלה שמחית זבוב חסיל, הם ארבע
עשרה אשר רובם פמאים. למחיס שבולח חמיוס שאר
שעורים שאר השבלים גפן חמר הפוח הלנה שאר
אילנות ירקות שבשדה הם השע. וסכח למיחחס, ימיס
ונהרות מעינות עבים ענני כבוד גשמים ברקוס מל
שדות הם השע. עוד שמים ארץ מדבר שמש ירח

מפני שהפליגו חז"ל לדבר בשבח פרק זה כמ"ש
במחלתו ראוי לפרשו, גם כי לפי הגרסה
אינו נר"ך פירוש. וראיתי בו כמה מיני שאלות :
המין הראשון למה זכו כל אלו לומר שירה ולא
שאר דברים שבכראו בעולם כללים
וערפוס, כי לא הוזכרו כאלו שאומרים שירה כי אם
מינים פרטים מבהמות חיות ועופות ושרצים וזמחיס,
ודברים כוללים כשמים וארץ ומדבר, ודברים אחרים
פרטיים, שמש ירח וכוכבים וכן ערן וניהוס וגשמים
עגיוס מל ברקוס עבים, ויש כמה דברים כוללים
וערפיים שלא הוזכרו בשירה זו ואינם נכללים באותם
שארומים שירה, ונר"ך לחת טעם לדבר זה, ולא
הוזכרו דברים כוללים מינים הריבה כי אם שרצים
זמיות שבשדה, ושאר השבלים ושאר האילנות וירקות
שבשדה, ולא נחשבו דברים האחרים, ונר"ך למה
טעם לדבר זה:

המין השני מן השאלות הוא סדר אלו המשוררים
למה הוזכרו בסדר זה, ולא הוזכרו בהמות
ואח"כ חיות ואח"כ עופות כסדר האורה, אלא שלא
כסדר ומשוררים אלו עם אלו :

המין השלישי הוא ענין שירה של כל אחד מאלו
המינים למה יהיה השירה אותו הפסוק ולא
פסוק אחר, בפרט כשלא נזכר המשורר באותו פסוק
שלאמר עליו שהוא משורר בו לה, ומה התיחסות יש
לאותו החין להיותו משורר לה' בלאותו פסוק ולא
בפסוק אחר, ואף בשירה שזכר המשורר באותו
פסוק, יש פסוקים אחרים שזכר ג"כ ואינם אומרים
אותו, ויש מהם שאומרים שני פסוקים :

המין הרביעי אם אומרים שירה זו בכל יום או
בכל שבוע או כל חדש או שנה או פסוק אחת
בכל ימי חייהם, ובכלל זה מליצה ומן זכו לומר שירה,
כי אוחס ששירחס מפסוקי תהורה אפשר שמתא התחילו
לומר שירה, אבל אוחס ששירחס הוא מספר תהלים
על הרוב ומכילאים וכהגויס מלימתי התחילו :

המין החמישי מן השאלות איך הגוייר שירה לבע"ח
בלתי מדברים וכל שכן לזמחיס וכ"ל לזומס :
ובביאור מיני שאלות אלו נאמר, כי ראוי פרק
שירה זה נחלק לשבעים שירות, רובם
ממינים פרטים ומחמינים הכלתי סהורים ובלתי
מזויים ומפורסמים, וממיני הבהמות הסהורות לא
הוזכרו כי אם השור וכלל בהמה גסה סהורה,
ומבהמה דקה סהורה לא הוזכר שום פרטי ממהה לא
כשנים ולא עזים, ויש יחרון לבוס ולגמל עליהם
סהוזכר שירה גסה ובכלל מיניהם. וכלל השירות

כוכבים ג"ע גיהנס הם שמונה, הם שבעים :
ורח"ך רואה כי בבהמות לא הוזכר סהור כי אם
שור ובהמה גסה סהורה ודקה סהורה, והוא
ידוע כי אין בעולם מן בהמות סהורה כי אם שור
כשנים ועזים, כמ"ש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה
העולם שבהמה עמחה מרובה מן הסהורה לפיכך מהה
הכחוב בסהורה, וא"כ לא נכלל בכלל בהמה גסה
סהורה שיאמר שירה הרנינו לאלהים עזנו כו' כי
אם שור הכר והמריא שהן ממין השור, ובהמה דקה
שהם שה ועז לא נזכרו הם אלא נכללו בכלל בהמה
דקה סהורה הם ומיניהם, ובהמות עמחות גסות
הוזכרו בפרט ולא בכלל, והדקות הוזכרו בכלל בהמה
דקה עמחה ולא בפרט, ובהיות הוזכר כלל אחד
כולל סהורות ופמאות והוא חיות שבשדה, ובפרט
פי אחה מולא אלא זני סהור :

ובן בחמש עשרה שירות שבעופות לא הוזכרו סהורות
כי אם חמש, חרנגול יונה אווז אווז הכר
פרזנית, וקול סהור לא נשמע בשירות אלו, וכן שאר
עופות סהורות, כי גלוי וידוע לפני יח' שעופות סהורות
שירות על השמאות ולפיכך מהה הכ"ד מיני עופות
עמחות כי אין זולתן, ולא הוזכרו ג"כ בכלל שאר
עופות עמחות או סהורות כמו שהוזכר בבהמות וחיות :
ובן צ"ד שירות שבשרצי העוף והמיס והארץ לא
הוזכרו סהורות כי אם שנים לויחן דגים, ובכלל
דגים יש סהורים וכמאים, וא"כ לא הוזכר בהם שום
פרטי סהור כי אם לויחן הסוכן לסעודה הגדיקים,
ובכמאים ערפיים הוזכרו י"ב שירות, וההלזון אשר
ממנו נצבע תכלת לזיית וכו מלוח וזכרחה :
ובן

וכן נלמחים הוזכרו בהם המהם מן המינים שנשחטה בהם ח"י, חסה שטורה נפח האלה תמר, וכנה מעשה זיה ואמלל הרמון שלא הוזכר בהם שירה, וכן כמה מיני פירות השונים הכהפוח לא הוזכר בהם שירה אלא שכללו בכלל שאר האילנות שאומרים שירה:

וכן נזכרים שהם סבה המלחים הוזכרו עניי כבוד בזהו ענין, ונשאל, ואם הם שפעה עניי כבוד שהיו הוופים את ישראל, שחמדו כבר פקקו ופסקה שירתן, וכמו שאזכרו בדיקים לתה לא הוזכרו רעמים שהם שופים להם, ורעשים וזיקים ויואל בהם מה שאנו מנדיקין עליהם לתה לא שוררו הם גם כן, והקשה לתה לא היה רובה בקשה שירה, ורוחמה המהשמה ומגדלות אל הזרעם לתה לא יאמרו שירה: **וכן** נזכרות של שמים וארץ, כמו שהוזכרו שמש וירח וכוכבים לתה לא הוזכרו שום אחד מן המולות מלה שור האומים כו', ולא שום אחד מן הכוכבים המפורסמים נכוכים או קיימים, והמדבר שהוזכר אם הוא מדבר העמים או מדבר אחר ומה יאמרו שאר המדברות, וזכרבים הפרטיים הדומים לא הוזכר בהם שירה כמו שהוזכר בדרך ומדברות והם דומים:

וכן מיני מהבות זהב כסף ונהמה ששמשו במשכן ואבני שהם ואבני מלואים לאפוד ולחושן, ופנינים ומרגליות אשר כל אלו עושר וכבוד אחס ולמה לא אמרו שירה:

וחפשתני להגיה פרק שירה שביד, ומלאהי פרק שירה מחולק לפרקים:

פרק א' שמים ארץ מדבר ליה הנינים לוימן דגים ימים נהרות מעינות שרעים אילים ששברעים רשע ששברעים מה שלשה עשר:

פרק ב' שמש ירח וכוכבים עיני רוח אויר עניי כבוד בדיקים של גשמים נן עדן גיהנם, הם י"ב: **פרק ג'** נחש עקרב חולדה עכבר החול נמלה חרנגול וינה עגור אוון אוון הכר אווכי הם י"ב:

פרק ד' לפור איוון רעיפי חסידה זרזיר לפורה פסית לני היות השדה פרונית חסול כרוד הם י"ב: **פרק ה'** עורב גר סנונית שממית וכו' רחם שרדה גפן חאנה רמון תמר הפוח כל עני השדה שכולת המים שכולת שעורים שאר השבלים ירקות שבלול הם י"ח: **פרק ו'** בהמה דקה טבורה, בהמה נכה פטורה, בהמה דקה פמחה, גמל סוס פרד חמור שור פיל חיי זאב שועל כלבים הם י"ג. הם שמיים. עשרה היתרים הם, רשע ששברעים אויר לפור איוון רעיפי פסית כרוד רמון שבלול פרד. ושירה רשע ששברעים חשך נאפן פוריה ונו', אויר אומר לפון הני ונו', לפור גם לפור מלאה בית ונו', איוון שירו לו זמר לו ונו', רעיפי נחמו נחמו ונו', פסית שיר למעלה לאש עני ונו', כרוד הכוב והמטיב למטיב, רמון כפלה הרמון רקקך, שבלול כמו שבלול ונו', פרד יודוך ה' כל מלכי ארץ ונו', וכן בפרונות כהיב יודוך ה' כל מלכי ארץ ונו':

ובמין השאלה שהיית יש לפרט פרטי השאלות, והוא

מה שייכות יש לשרים ולאילים שבהם בין מעינות ונהרות לשמש וירח, ובפרק שירה הנחלק לפרקים נחמן שאלה זו כי הם סוף פרק הראשון שמזכיר דגים וימים ונהרות ומעינות ובהם יש שרעים, וחל"כ מחיל פרק השני בשמש וירח וכוכבים כו', ג"כ יש לשאל למה הוזכרו ג' עינים אחר העינים והטל וגשמים ואחריהם השדות וההיות כו'. וגם זה נחקר בפרק כהמלק לפרקים כי הוא סוף פרק שני אחר השמש וירח ודברים העליונים או הבאים למעלה הזכיר ג' עינים וניהם. ג"כ יש לשאל שמהמיל חל"כ שדות והיות שבו והלק לנהש עקרב כו' וערב עמחה חמול שהוא חיה דקה וחל"כ חמול ואחריה חרנגול ויונה ושאר העופות וחל"כ ג' שרעים שממית זבוב, ובפרקים המחולקים ג"כ יש עירוב זה. עוד אחר השבלים ופרטי פירות האילנות חזר לעופות ליה אוון הכר אווכי זרזיר כו', ואחר שהזכיר למעלה מיה ששדה הזכיר עמחה אחר אלו העופות הזכי שהוא חיה וחזר לעופות ופרונות כו', ואחר שהזכיר בהמות חזר לחיות חריה זכר כו':

ובמין הג' מן השאלות והוא למה הוקבע אוון פסוק לשירה לפור מין ולא למין אחר ולא היה פסוק אחר שירתו, יש לפרט גם פרטי השאלות, וכן שלא הוזכר המין הכוב בשירה ההיא למה היה הפסוק הכוב שירתו, כמו בלויים שלא הוזכר בשירתו שהוא הדוד לה' כי טוב כי לעולם הסוד, ולמה לא היה שירתו שם אניות יהלכון לוימן זה ירעה לשהק בו, ולמה לא היה שירת הדגים זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר וגו' שהם מהימים להם יותר מקול ה' על המים שנלמד בשירת הדגים, וכן בשרעים ה' אילים שבהם שנלמד בשירתם יהי כבוד ה' לעולם וגו', ישמח ישראל בעשוי וגו', היה יותר מהימים פסוק שיזכיר בפרדע שאמרה לו לדוד לא חוזה דעתך ושענה עמלה יותר ממנו, ואיך הכבשה שאמרה השירות אשר אמר אחר כמה שנים שלמה המלך ע"ה, והיות ששדה שאומרים ברוך הטוב והמטיב מה היהיבות יש להם יותר ברוך והמטיב משאר כל הבריות, ולמה יגרע חקס מלומר פסוק אחד כשאר הבריות, וכן שאלה זו נכתי שכהוב בו אור לטובים אורה למטיב, גם כי נחלוס אל שירתו זו פסוק אחר ג"כ ואני אשיר עוף ונו', ג"כ החולדה שאמרה כל השמה ההלל יי וגו', לתה נחמד שירה שבהם זה שהוא כולל לכל הבע"ה, וכן העגור והאוון והגשר והסנונית והשממית נחמד שירתם שפסוקים כוללים בשנה האל יי' וכל הבע"ה היו יכולים לשורר בלואם הפסוקים שלא הוזכר שם פועלים ומשוררם, ועל הזבוב יש להמות מה ראה לקנאות בטיפול החורה יותר משאר בע"ה גדולים וקטים ממנה, וגם לא הוזכר שמה ולא עניינה שפסוקים אלו אשר היא משוררה בהם, וכן אוון הכר ואוכי מה היהיבות יש לשירתם שחמו בה' עדי עד וגו' נחמו נחמו וגו' עמחה יותר משאר עופות, והסידה זרזיר ולפורת שירתם ג"כ כוללת בלתי מהיבות אלהים בפרט, וכן שירה חסול ופרונות וסוס

שנאמר או ישיר משה, שר לא נאמר אלא
או ישיר מלמד שעתיד לומר לעתיד לבא:
ותניא

תניא רבי אליעזר אומר כל האומר פרק
שירה זה בעוה"ז זוכה ואומר לעוה"ב

ביאור

מבי"מ

כמו שמים וארץ אלא בכל מה שנברא בהם כמו בע"ח
ולמחים, וכמו שנראה מן הכתוב שלמדו ממנו ענין
זה, שהזכיר קודם שמים וארץ ואח"כ כל נבאם וחסו
כוכבים ומזלות שהם נבא השמים ובע"ח ולמחים
שהם נבא הארץ, וכמו שאמרו שם ג"כ על מה שכתוב
למינהו בלילות שנשאו דשאים ק"ו בעתם חס רלנו
של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו בלילות,
ועוד ק"ו ומה אילות שאין דרכם לאח בערבוביא
אמר הקב"ה בהם למינהו דשא וגו' ויהי כן, ויהי
שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה'
במעשיו, וראה שכל פרטי הנבראים נבראו לדעתם
ולציונם וידעו כי היו נבראים במאמר האל ית'.
וכמו שנראה מן הכתובים שנאמרו בבריאה ויאמר
אלהים יהי רקיע וגו' ויהי כן, וקווי המים וגו' ויהי
כן, והשם הארץ דשא וגו' ויהי כן, ויהי השמים
וגו' ויהי כן, ויהיו המים שרץ נפש חיה וגו' ועוף
יעופף וגו', והוא הארץ נפש חיה למינה בהמה
ורמש וגו' ויהי כן, שנראה שהוא לוח לכל הדברים
המזכרים שיבראו ונבראו כמו שזה מדעתם ומצויותם,
ומה שהענין בעצמם בחלחלה הנבראה שידעו את
רבוטם והכוונת לקיים מאמרו, כן בכל הנמשכים
מכל מין ומין ואשר בו הענין המזכר שהוא יודע
שנברא במאמרו ית', כי זה הוא כבודו ית' שידעו
ברואיו כי הוא בראם, דרך משל כמו האורף אשר
הוא עושה כלו למעשהו ומהם בו סימן לשיבה נודע
שהוא עשאו ואל אורף אהר, וז"ש הכתוב (ישעיה
מ"ג) כל הולך בנתיבי ה' יבטח ובעלי חיים
עשוינו, כי כל הדברים שבעולם נקראים על שם
האל ית' ועליהם אמר ולכבודי בראתיו, והכבוד
הוא שהם מכירים כי הם בראויו משמח וישרתם
בהחילה ביראתם וגם בעשיהם שאתה כך והוא מה
שנמשכים זו מה שבענין כל אחד למינו ומינה
בוראם והרי הוא כאלו הוא עשם כבתלה, וז"ש
עשוינו, וענין ידיעה והכרה זו היא על דרך מה
שאמרו החכמים ז"ל (תמדת) אין לך כל עשב ועשב
מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שאתה בראתו ואומר
לו גדל, כי האל ית' הפקיד בשר הנבראים בע"ח
ולמחים שיש לכל מין שר ומזל שמשפיע בנידולם
ולמיתתם והתמדתם כפי הכח שמשפיע בהם האל
ית' ועליהם נראה שאומרת שירה לאל יהבך
מיתתה להשפעתה, וכן נאמר כי מה שאמרו
בציונות ודעה נבראו ועל מה שאמר שנשאו דשאים
ק"ו בעתם בו, שהוא על המזל שלהם כמו שכתבו
המפרשים על משא ומתן של מה: עש הים שיהיה
עש שרו של ים:

וכום שיריה הנה כענין עבדים וגו' אינה מיתתה
אליו כי הוא המהגשג לכל לראש אשר הבהמות והחיות
הבייתות, וכן נבדמות דקה ונסה וזמור ותמור
והחיות הנמשכות אחריהן מה היתחכות יש לשירתן
עממן, ולפעמים השירה הוא חני פסוק ושירה
שאינו פסוק:

ובמין הרביעי מן השאלות לפרט גם כן אם אומר
שירה זו בכל יום או פעם אחד בזמן קצוב
או בזמן אחר בכל ימי חייהם, כי הנמשכים והעבים
והבדוקים אינם מצינים ואיך יאמרו שירה בכל יום,
וכן העבד נראה שאינו אומר בכל יום ולא שמה
אויביו לי אלא בעת שניגול מן ההול, וגם החמול
אינו אומר אם הנביא כנשר אלא כשרודף אחר
העבד, והכובד אינו קבע לשירה אלא כשראה שאין
ישראל עוסקים בתורה, והשכלים בזמן שחמלאים
השכלים והאילות נרדף לראות אם הם מאוררים
כהענין נשא פרוי או בכל יום, וכן הירקות והבדות,
ועל הכלבים אשר התענה רבי ישעיה והשיב לו מלאך
משום שזכו על מה שנאמר ולכל בני ישראל לא ירחץ
כלב וגו', נראה שקודם הזמן ההוא שני אלפים
בבב"ה שנה נמתה שירה ונכתבה מתיבס:

ובמין החמישי מן השאלות איך הווייר שירה לבע"ח
ולמחים ולדומם נפרש יותר, ונמעט מן
שאלה זו מן הדומם גם שזכר במשוררים האלו ארץ
ומדבר וזדות וימים ודומיהם ועבים ודומיהם, אין
אלו השונים דומם, כי הארץ והמדבר והשדות הם
כוללים כל מה שבהם מן המהים ובעלי חיים
למיניהם, אלא אשר פרטי הדוממים אפילו ההשונים
כקפף וזהב ואבנים טובות אשר הארץ האירה מכבודם
קצר מלע טבעם מההשרע לשום יצור ודמיון שיתוחד
להם חמירת שירה, כי הם כללים בכלי שירה
הארץ, כי מקרהם נחלבו לו מיני המהמות והאבנים
הטובות, וזהו הנרבה מין שאלה זו בעמחים שאין
בטבעם שום דמיון איך יאמרו שירה, וגם בעלי
חיים יש קושי ביהם להם שירה וכח צחירתם
הכתובים שניתחדו בשירת כל אחד מהם:

ונחזור להשיב בעוד האל המלמד להם דעת מן
המאמר אל הקודם, ואם בזה קודם
במין השאלה חמישית טעם בליור השירות לבעלי חיים
ולמחים ואמר נבוא אל אשר מיני השאלות. ונקדים
כי בטעם בריאת העולם נתן האל יהבך כח בכל
ברואיו שידעו שהוא בראם, על דרך מה שאמרו"ל
כל מעשה בראשית בראתם נבראו בדעתם נבראו
ובציונות נבראו, וקו"ש ז"ל בדעה שהודיעם
שנבראו והם נאוחו בציונות כדמות שבתו להם,
וכמו שלמדו מן הכתוב במש' חילין (ס') וכל נבאם אל
הקרי נבאם אלא ציונות, וזה נראה שהוא כולל לכל
הדברים הפרטיים שנבראו לא לבד לדברים הכוללים
[בית אלהים] כ 20

עוד אני אומר כי אין רחוק ג"כ לפי הדעת שיהיה
ענין השירות לבעלי חיים כפשוטו, שאומרים
בפועל שירה כל מין ומין מה שכתוב בו, שהרי נמש
הקדמוני

הקדמוני היה לו כח הדבור בשל וערמה אע"פ שנתהקק בשתקלל שאר בו הכח ההוא, ומיניו על דרך גם דבור האמון הכחוב כפסח הכחובים. וכן מיניו פרות האוליבות הארון לבית שמש שכחוב בכן וישרנה הפרות ואח"כ (ע"ז כ"ד) שאמרו שירה ומלקו בתחום השירה מה היתה, וכן באליהו שאמר לנביאי הכעל בחרו לכם הפך האחד וכחוב אח"כ ויקחו את הפך אשר נתן להם שלא יכלו לזוז אותו מתקומו עד שפטר עמו אליהו והוא השיב לו ומסרו לו בידם כמו שאמרו במדרש. וא"כ אפשר ג"כ שנתן האל ית' יצור הכחוב דבר זה על לבד שמיכרים כי הוא ית' צדקם והוא נותן מזון לטולם, ואומר השירה המיוחדת לכל אחד מהם כמו שיש להם הכרה למה שיאוח להם מן המאכל ומאין ינוט לו המאכל, בדרך מה שאמר הכחוב ידע שור קונהו וממור אכוס בעליו וגו', והרי החמור מכיר מה שאכל ממנו השור ואינו אוכלו כמ"ש במשנה שבה (ק"מ) מקמי מורא לקמי מורא לא שקלין מקמי מורא לקמי מורא שקלין, ולכן אמר ידע שור קונהו וממור אכוס בעליו, כי החמור מכיר האכוס של בעליו שהוא מיוחד לו ולא יאכל בו השור, והשור לא ידע אלא קונהו שאוכל מה שנתן לו אפי' יהיה מומר החמור וכיוצא בו:

וכבר כחנו חכמי הטבע בהבדל הכח"ם ויתרום זה על זה, כי ב"ח שאין להם דם ודבורים וממלים ודומיהם הם משקלים יותר ובעלי החבולה, כי ליהוהם זכה ודקה, כי סכה של האדם מפני כי הדם שבלב הוא דך ונקי, וקלת מיני ב"ח יש להם קצה חכמה בסבע לבקש הדברים המועילים להללם מיד ה'ייד ורפואתם, כמו שאמרתם על הכלבים שאוכלים גורש עשב אחד להקיא, ומיין האורינו"א לאחר שאוכלה הנמש אוכלת אוריגאל"א מדברי וקודם אכילהה מומנת השורש המושיל לה, וההכרנגול כשלהם עם הנחש ויאלך רוד"א כי ריחה יועיל לאדם הנחש, ועופות כשלהמים מניחים על חבורתם אוריג"ם מדברי, ונקבוס האילים שמהחנות בתן הלכנה לבקש פוליו"אל ויאוכלה אותו דך ולה וילא סחך מהכוס, והפרא כשיראה ה'ייד בורח למקום המים ושואה עד בלי די וישליך קלומו מים על פני ה'ייד עד שיזיל, וזה מפעולות הטבע המהכים לכל בעלי החיים כמ"ש בספר שער השמים שמה"א בן בסתר קיזור היום והמוחש, ושהעידו בעוף ימים אחד שנתקפה ללאת והביא בפיו ממי הים והכניסם בקב התחתון עד ששחלשל וממנו הבינו לעשות קריסטי"ל, והעידו על הנחשים שמתחבשו בחורף חמה הארץ ומשכו עיניהם וקלחה משם בחקופה ניסן בקשו עשב השומ"ר ובלאו בו עיניהם ונתרפאו, גם עוף הקרקא אשומ"ר היה לו כבב גדול בכבב ובקב כבד הכלב ואכל ממנו ונתרפא, גם במיני העופות נראה בהם קצה שכל והואו סבע להם בעשייה הקנים שיערבו הן וקס בחמר שיהיה נאות וחוק ויעשו לו יסוד חזק, ומיין הדבורים יעשו יערה הדבש בנין לריח על גבי לבנה נאה ובהכונה שחילי הכוורה

כמות רב מן הדבש, ומיין העכביש שמונה מן הזנבים אורגה כמין רשע ולדה אורח ואוכלה, ומינים אחרים שיש להם החבולות ולמונותיהם ולרפואתם כמו שהארץ בעל שער השמים בכל זה במחמר ב' כהויה בעלי חיים, כמו שהביא רמיה מספרים אחרים, והרי כל זה ככלל כחוב (איוב ל"ה) מלפני מנהמות ארץ ומעוף השמים יחמנו, כמו שדח"ל בפרק המואל חפילין, שנתן להם חכמה להורוח לנו דרך ארץ מהם, א"כ יוהן אלמלא לא ניתנה החורה למדנו לניעות מחול גזל ממהלה עריות מיורה דרך ארץ מהרנגול, ויש לכן יצור ומחשבה לזה: **ובכו** קן נוכל לומר כי לעיני השירוח ג"כ הוטבע בטבעם בחלחל בריאתם שיכירו את מי שבראם ויודו לו בזמיונם, כמו שבראה מחבובי השירוח ומן המדרש הזכור למעלה כפי פשטן, וכן המינים הגמשיים מהם הוטבע טבע זה בזמיהם דומה למולידם ששיכרו את בוראם ויודו לו בזמיון מחשבתם כעין מהומו, כמו שיש להם כח הדמיון והשכלה לדברים שר"ך להם בקיומם בטבע כמו שנזכר למעלה, ובהו יצויר חוכן אופן אמירה שירה למיני הבעלי חיים:

ויתפשט עניו זה גם כן לשירוח הגמשים כשהן מחוברות לקרקע, כי לא יחסו שירה להאנים ולענבים אלא להאנה ולגפן ושאר האילנות שיש בהן כח נפש הזומחה, וכמו שירוח פשטי הכחובים אז ירגו עני היער מלפני ה' וגו', יתרועשו אף ישירו, כי כמו שיש לנפש הזומחה כח בסבע להמועט בשש פעולות זמיתהה בטבע, להכיר שיהיה לו כח בזמן פעולות זמיתהה בטבע, להכיר כי פעולהה היא ברצון בוראה, כי בזמן שאין ממטרף לה רצון הבורא חשיג בה קיזור וליאוח לפעולת סבעה, וכמ"ש ועזר את השמים וגו' והאדמה לא חתן את יבולה, וכמו שאמרו ר"י כד איקלט לגבאל וחזנהו להנהו קטופי דהוו קיימי כי עגלי אמר עגלים בין הגפנים כו' אמר ארץ הכניסו פירותיך כו' לשנה איקלט ר' חייא חזנהו כעיו כו' וכמו שהביאו בסוף כחובות (ק"ב), שבראה כי פעולהה היא בטבע ברצון הבורא ית' ושיש בה כח בפעולהה לשחי בחיותה הללו לפעול בטבע ושטבע זה הוא ברצון הבורא, וזהו ענין שירה כל האילנות כי כלל כונה כל השירוח הוא שיש הטבע בטבע בריאת נפש הזומחה שפעולהה היא בכח בוראה ואין כחה כל כך רחוק מכה נפש החיונית כי שחיהו ונזרות מן הארץ, וכמו שיש אפיסה בנפש הזומחה כשהעקר ממקום זמיתהה כן חאפס נפש החיונית כשהחלק מחמר הב"ח, ומתשכ"כ (קהלת ג') ורוח הבהמה הבורח היא לנחשת לארץ, ובין שכן שוות לענין זה אינו רחוק שיצויר שהאל ית' יב"ב קבוע בה הכרה זו כמו שיצויר בנפש בעלי חיים כפי מה שיצויר למעלה. בל זה הוא להאמין פרק שירה זו כפסטה שאמרים שירה כל אחד על האופן הזכר שהוא כמו אמירה:

אבל

דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל העוסק בפרק שירה זה בכל יום אני מעיד עליו שהוא בן העוה"ב וניצול מפנע רע

ומיצר הרע ומשפן ומכל מיני משהית ומזיקין. גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת דרכי ולשמור דלתות היבלי ותורתיו ולשמור מצותי

ביאור

מבי"ט

אבל לקרב ענין פרק שירה זו יומר אל השכל נאמר על דרך אחר, כי הוא ידוע כי כל מה שנברא בעולם נברא לנורך האדם וכמ"ס הכחוב אחר בריאת הכל נעשה אדם בללמונו כדמותו וירדו בדגת היס ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש וגו', וענין הרדייה הוא לנורך והנאה האדם במאכלו ומשמו ומלבושו וכל שאר זרכיו ורפואתו, כי בכל נבראי העולם יש הנאה לכל אחד בדבר ידוע וכולן כן נורך האדם, ולא לבד בדברי נורך הארכיון לגוף אלא ג"כ בדברים המועילים לאדם בחכמה ובמדות, וכמו שדרשו על פסוק מלפנו מנהמות ארץ ומעוף השמים יחכמו, שנתן להם חכמה להורות לנו דרך ארץ כמו שפירש"י ז"ל שם, וכמו שכתבנו למעלה למדנו לניעות מההול, וגם מן החמחים יש ללמוד וזמו שאהרו בחכמה יום טוב הנזבא מקטע רגלי דרשניש, שגוליס והומחיס ומסיגים גבול ואין לומדים מחזבא, נשיעה מקטע רגליון דקציבייש ודבעלי נדוח, הורמוסח מקטע רגליון דרשניש של ישראל כדליתא אה. סוף דבר כי לו מה שנברא בעולם יש בו נורך והנאה לאדם לגופו או לנפשו, כי בכל אחד מהנבראים יש בו אי זה דבר נכבד או בסגולה שנהנה בו האדם, כי אפי' בעשבים הגדלים מתגלים על פני האדמה יש בהם חועלה עזומה כביבע או בסגולה רפואת האדם ולרכיו ודמריס אוח, וכ"ס דמה שגורח האדם בזירעהו ודמריס הארכיכיס לגידוליו מפני שחועלהם גלוייה, וכן כב"ח שיש לכל אחד חועלה שיהנה בו האדם הלכבז וידוע הנאה ויהיה מהנה לאהרים גם כן, וכן בדומם כבזנים טובות וניזאל בהם וכל הלפי העולם כבולם יש חועלה והנאה לאדם כי הכל נברא לרכיו ומכולם ילמוד עבודה ה' ותהיה יראתו על פניו לבלתי יחשא, שחב בכל מה שנברא בעולם יש לו בו חועלה ולכן נבראו כולם לחועלהו וישכיל בהם כי לא היתה בריאתו לנפלה אלא לעבודה ה', וזו היא חועלהו המכוונת בבריאתו כי לא יעשה האלכיס דבר בבריאת דבריה הנבה לאין קץ להועיל למי שאין בו תכלית חועלה בבריאתו, וזו רחיה עזומה לאדם המשכיל לחזק ידיו בעבודה האלכיס ובחמונה השארות הנפש, ובה ישג תכלית המקווה לנדיקוס והוא היי העוה"ב: **וצריך** שיבטל האדם ויהבז כאלו כל אחד מהנבראים בפרס המזכרים בפרק שירה אומר לו הנה אנכי נבראתי בדבור בורא אלה הכל להנאח ולכובדקך ולא להכליה אחר ולכן הקיים אהה תכלית בריאתך, והנה הנראה להח"ל שסדרו פרק שירה זו לגמור שיבטב האדם כי כל אחד מאלו המינים נבראו בדבר שיש בו חועלה לאדם כביבע או

בסגולה ומחם ילמוד האדם לעבוד בוראו וכמו שמכר, והשירה שייחבו לכל אחד מהם יש בהם הלול ושנה לאל ית' והרי הוא כאלו אומר לאדם רלוי לך שיהלל וחסנה אוחו על מה שנברא אוחי לחועלתך, והחכמים שידעו ושיגו אחמה טבע כל מין ומין מהם ייחסו לכל אחד השירה הכרואיה לו כפי טבעו ומוטעו לנורך האדם:

ואחר שגלטייר מוכן היתחובה שירה לכ"ט וללמחים נחזור להשיב על מיני השאלות מתחלתן, והוא מה שהזכר שירה באלו השנעים הזכרים בפרק שירה ולא המינים אחרים ובסדרים ויחוד השירה לכל אחד ובזמן שירחם, ולא נשמור סדר בהשונות אלא כפי מה שזדמן וכפי מה שיוברק על השכל מן השמים בעת ההכביעה. ורליונו כי קדמה חועל הליפרדע על כל המזכרים בשירחה ובקדימה ונגאוחה לשהקיס ולשאר המינים בתלובה לאל, והיומה מתגלה ג' אלפס משל והיומה עובדת במלוח גדולה, ולסכתה הוככרו השקוס ושאר מיני המזכורים, והחמיל המנא בשמים ובארץ הכולים הכל, ונח"כ בפרטי כבאות הארץ, מדבר לויקף דגים ימים נהרות משינות שרלים וחלילים שבהם, כי גם שהארץ אומרת שירה גם הלוקי רלויס לומר שירה, כמו האדם שנאמר בו כל עממוי האמרתה ה' מי כמוך וכחוב ברכי נשפי אח ה' וכל קרבי אח שם קדשו, להורות כי בכל חוקי ואלרץ יש בהם חועלה למי שנבראו, מה שאין בהלק זה יש בהלק אחר, כי רוב הארץ היא מנוסה במים גם אחר שאמר האל ית' יקוו המים מחמה השמים אל מקום אחד ונחרא היבשה ויהי כן, שנחלה אז כדור הארץ והייה נשארת מנוסה בים אוקיינום והוא הים הגדול ובהייה המנולה אז חזרו המי' אח"כ בימי דור גנוש כקלהה וכמו שדרשו על פסוק עד פה הבא ולא חוסיף ופא אשית וגו', ונח"כ רוב העולם הוא ימים ונהרות ומשינות וליוין ודגים ושרלים עומדים בחובם, וכן המדברות שביבשה הם רוב היבשה כי אין יבוב בעולם כי אכל ס'ו מעלות לזד פתון בעולם, ושאר הלך האנפן וכל חלק דרום שהוא חיי העולם הוא שמש גלי יבוב מזד הקור ומזד ההום, וכמו שנברא כל זה בארובה צל ספר יסוד עולם בפרק שני מהמחמר השני, ולכן נריך שיחוסם להם ג"כ שירה שנה והודאה להורות על מה נבראו, וכן פרק אח"כ כבאות השמים והם שמש וירח וכוכבים שיה נשחטו ונשחטו לגופם ונשחט השמים רלוי שיאמרו שירה בפני עממם ולא יהיו ככללים בכלל שירת השמים והארץ, וכן הענינים וענינים ובקדים ורממים ועל הם נחשבים כבאות השמים כמ"ס המכסה שמים בעבים, ורלוי שיהיו מיוחדים

אמרו חז"ל על דוד מלך ישראל בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו ואמר לפני הקב"ה כלום יש בריה שבראת בעולמך שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני, באותה שעה נודמנה לי צפרדע אחת ואמרה לו דוד אל תזוח דעתך עליך ואני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך, ולא עוד

ביאור מבי"ט

יח' כי אחר שנברא אדם נאמר בו וירדו בנגח הים ובעוף השמים וגו' וכלל הארץ וגו' וכתיב והארץ נתן לבני אדם, ולאזן המינים הראשונים שנבראו אז היה להם כי שאת ומעלה על המשתגלים מהם להיותם יציר מאמרו יח' שאמר שיהיו והיו בגדר וערך מה שהיה לו לאדם הראשון יתר שאת ומעלה בהכמה ובמדות מכל זרעו הבאים אחריו להיותו יציר כפיו של הקב"ה, וכפי גדר וערך זה היה הומרו גם כן נקי וזך משאר האנשים הנמשכים אחריו, וכבר נודע מה שאחז"ל על אדם הראשון כי האציל משמותיו שבעים שנה לדוד המלך כשהראוהו האל יח' דור דור ופרנסיו כו' וראה כי לא היו לו לדוד כי אם ימים מועטים, ונמלאו שנותיו של דוד הם כמותו של אדם הראשון והרי הוא כולו היה הוא כיציר כפיו של הקב"ה כיון ששנותיו היו מיציר כפיו, וזהו כי יתר שאת ומעלה מכל בני דורו מלד זה, ובהם השיג שגולה בו רוב"ק להודות לאל יח' בשירות ותשבחות אשר לא קדמו אדם בהם לזרעם עם מומור המיוחס לאדס"ר וממורי תשלוש עשרת הוקנים ככה כפר הקדש ואחריו לא יקום כמותו בשירות ותשבחות לאל יח', ומפני זה זחה דעתו עליו כי ידע כי שום אדם ילוד אשה לא אחר שירות ותשבחות לאל כמותו, וכ"כ ב"ח העולדים מהנבראים הראשונים, אלא שאמר על הנבראים הראשונים בעולמו קודם אדס"ר יש בריה מהם שאומר שירות ותשבחות לפי ערך היומה ב"ח יותר ממני כפי ערכי שיש בי נפש המשתכלת ושנותיו יומי הם נאלצים מאדם הראשון שהוא יציר כפיו של הקב"ה, וע"ז נודמנה לו צפרדע, כלומר עלה בדעתו ומחשבתו כי הצפרדע הראשונה יכולה לענות לו ולומר אל תזוח דעתך עליך שאהיה כיציר כפיו של הקב"ה שאני יציר מאמרו יח' ואני אומרת שירות ותשבחות לאל יח' כפי ערכי כמותי ב"ח שזרץ על הארץ יותר ממך ולא עוד אלא על כל שירה שאני אומרת מתשלת עליה כו' :

עוד

מצותי והקי. נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיהך ולשונך מכל חטא ואשמה ואני אהיה עמך בכל מקום שתלך ואלמדך שכל ובינה מכל דבר, והווי יודע שכל מה שברא הקב"ה לא בראו כי אם לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו :

מיוחסים בשירה, וג"פ וניהנם מפני שאין מקומם ידוע בארץ וגדולה השפעת זוהר השמים בנן עדן והשפעת האש מן השמים בניהנם נטרפו אל לבאות השמים וללבאות הארץ. שדות ומיזה שבו נגש הנינים עקרב מולדה עכבר החול ממלה, כי הנחש נראה כי מחלה היה נהש כמות השדה שהיה הולך על רגליו וכמ"ה והנחש היה ערום מכל היה הארץ וגו' ואחר שנתקלל נאמר בו על גחוקך תלך וגו' וכלל כלל השרצים הרועשים על פני השדה, ולרף לו המינים הדומים לו והעקרב מולדה והעכבר, ומפני התחכמות ההחול לעכבר הביא החול כמון להעכבר, גם כי הוא היה כי שירתם הוא מעין מה שהוא הווה בניהם, והנמלה נכמכה להם להיותה היפה מעטעם כי הוא אינה ניוזנית מן הגזל, ואחר כך התחיל בעופות וההרנגול היה הראשון שבהם כי ניתן לשכני ביה יתר משאר העופות, ומשכו אחריו ומה עגור עינה אוזן נשר כמותו ושמתו אליהם המכות זבוב רחמה גם כי אינם ממינים, ואח"כ השכלים והאילנות וירקות, ובמך להם זיה אוזן הכר אוככי הכידה זריז לטורח הניזונים מן הירקות, ואחר כך היות ובהמות דקות וגוהו :

ונחזור אל הצפרדע אשר פלחה את פיה לומר לדוד אל חוזה דעתך עליך שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך, מי הוא זו הומרה ומי הוא זו מהומה אשר מלאה לבה לדבר כן ולא לה בצפ"ר דע"ה ולא הצונה בה לומר שירה וכ"כ שירה חדשה, לא נביאה ולא בת נביאות המאפרדעים שקיימו מאמר האל יח' שנכנסו להמורים המושבקים היתה לנביאה ולומר שירות העקיזות ליאמר אחר כמה שנים ברוח הקדש על יד שלמה בן דוד מלך ישראל, וסוף תכליתה הוא מחל מין אחד של מן השמים אלא משפת הים מבני בלי שם כי לא הזכיר שמה :

ונאמר כי מה שזחה דעתו של דוד עליו כשסיים ספר תהלים שאמר יח' שירות שבראת בעולמך שאומר שירות ותשבחות יותר ממני היה מפני שסיים בכל השמה תהלה יה הללויה שזרקה מפיו ברוח הקדש, וע"ז נומר יש בריה שבראת בעולמך שאומר שירות והוא גם כי כל השמות תהלים אוהך כמו שסימתי בספר תהלים, ורמז כמה שאמר יח' בריה שבראת בעולמך ולא אחר יש בריה בעולם, להורות על המינים הראשונים שנבראו בעולם קודם בריאת אדם כי העולם היה מיוחס לו

שלושת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואסף,
ולא עוד אלף שאני עוסקת במצוה גדולה,

עוד אלף כל שירה שאני אומרת ממשלת
עליה שלושת אלפים משלים, שנאמר וידבר

ויו

מבי"ט

ביאור

בעולמך כי כל האנשים הם מהללים לאל ית' כמורה
בפחות או יותר, אלא אמר בריה, והוא שלמיני
הב"ח והאמחים ושאר הדברים הנזכרים בפרק שירה
שחין לפעם הזממה או החיונית שום השארות שיהללו
נפשום לאל ית' אחר הפרדס מן הנוף כמו נשמת
האדם שהיא מהללה אותו בכל מאודה, כמ"ש כל
הבשמה חללה ית' וגו', ולכך אמר יש בריה שברחם
בעולמך והם בריות בעלי נפש הזממה והחיונית אשר
הם נבראים כולם יחד בנוף ונפש מן העולם הזה,
וכמ"ש הכתוב הולל הארץ נפש חיה וגו', לא כמין
האנושי כי נשמתו האולה מאתו יתברך כמ"כ ויפת
באפיו נשמת חיים, ועל זה חזמנה לו בדעהו לפרדע
אחה שחובל לומר אל חוזה דעתך עליך בריהו לך
השארות נפש להלל לאל ית' בעוה"ב ובעוה"ב, שגם
בי און לי השארות נפש אני אומרת שירות ותשבחות
יותר מתוך בעוה"ב, והייתה היא רשעה להשיב בדבר
של קדושה ושבח ה' מפני שהיא גדלה בשפת הנהרות
והיאוריים והרי היא כאלו גדלה במים ובארץ ויש לה
חיות בשני המקומות לא דברים שאין להם חיות חוץ
למים, ויש בה מהועלות הנבראים מן הארץ
והנבראים מן המים והיא שרחה להשיב על כולם,
ועל זה אמרה יותר מתוך כי יש לי חלק בשני מינים
הנזכרים ואני אומרת שיר ושבח לאל ית' משני פנים
והם שלשה מלד שהוא מורכב משניהם, וזהו שאמרה
ולא עוד אלף שאני ממשלה על האל ית' אלפים
משל כדכתיב וידבר שלשה אלפים משל כו' כל אחד מן
השלשה ידווק אלף, והוא רמז להפלגת השיר והשבח
אשר היא אומרת כפי ערכה:

ואפשר לומר ג"כ כי מה שחזמנה לו לפרדע ולא
ב"ח אחר, והוא כי היא ביהא אס כל מי
הראשונה שקיימה במחבר האל ית' לקדש אה שמו
לעיני כל מלכים במכות אשר באו עליהם, שהיו
מכללם ארבעה מיני ב"ח לפרדע כנים ערובי ארבע,
והיתה להן קדימה זמניה על השאר, וגם נתפרסמה
ויזכרה קיום שליחותה מאת האל יותר מן השאר במה
שאמר הכתוב ועלו כלצדקיעים וסבבו אחר הבאת
המטה וזעל הצדקיע, שעלמה במחבר האל ית'
ליבשה חוץ מטבעה שהיא נבראה במים, וגם במה
שכתוב ובהגורדך ובמשארותיך כפי מה שדרשו חז"ל
שנהנו עמון לשרפה במחמת האל, דומה להם שהשיבה
היא בשירה ולא עוד אלף שמי' אחד יש כו' ונוטלני
וזוכלני בי לכך גורתי מהחלה הבריאה:

וקרוב הדבר להאמין כי דוד המלך ע"ה הנזכר וסדר
פרק שירה זה ברוה"ק שחוסף בו כשסיים
ספר ההללים, וזהו דעהו עליו על שהפליג בתשבחות
האל ית' יותר מן הקודמים וכפי שכתבנו למעלה,
והזמנה בדעהו הצדקיע והתלה לו ברוה"ק השירה
שהיא אומרת והמליצה שהיא עוסקת בה לקיים מה

ובספר הזכיר פרשה פניה אמרו אף הוא פתח
ואמר לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא
הלכתי בגדולתי ובגפולאומי ממני, האי קראת אמר דוד
בשעהא דהוא חזיל על כיוף נהרא והוא אמר רבש"ע
כלום הוה דר גיש בעלמא דלודי ומשנה לקיבלך
כוותי חזימדמני איהו לפרדע אחת אמרה ליה דוד לא
התגלי דלמא עבדיה יתיר מתוך דמסרתי גופאי על
מימרא דמרי דכתיב ושפן האור שפרדעים והא
אוקמוס, וכו' דלמא מזמר ומשנה ליליא ויממא דלא
שכיבו

פרק שירה

מן הסיס וזבשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני,
זו היא המצוה, לקיים מה שנאמר אם רעב

זו היא המצוה שאני עוסקת בה, יש
בשפת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם

מבי"ט שונאך

פסוקים בחורה או נביאים או נחבים אשר היו
מזכרים בהם או מחיחסים לשבח או שירה לכל אחד
מהם ולמרו שמין כך ראוי שיזכר לאל ית' בפסוק
ההוא שזכר בו המין ההוא, או שרלו שהפסוק היה
מחיסם למין ההוא שיזכר בו, כמו שיהסו לשירת
השמים שאומר השמים מספרים כבוד אל וגו', והארץ
ל' הארץ ותלושה וגו' מכף הארץ זמירות שמענו
וגו', מדבר ישווס מדבר זליה וגו' ירונו יושבי וגו',
שיש בפסוקים אלו זכרון המזורר וענין שירה או
הלול לאל ית', וליומן שהוא משורר כדוד ל' כי
סוב כל"ה אפ"פ שלל מזכר ליומן ב' ההוא ויש
פסוק שזכר בו, כן נראה כי היו מקובלים כי זה
הפסוק הוא שירה, כי ליומן הוא סעודה לנדיקים
לעמיד לבא, והוא כמו שאומרים לנדיקים שידרו ל'ה'
על כי בסוף העולם יהיה חסדו מאוי עמהם לסעודה
ההיא. דנים ימים והרות מעינות לפסוקי שיריהם
הוא מחיסם אליהם והם מזכרים בהם ודנים הם
בכלל מים רבים, שרלים המזוררים יתי כבוד ה'
לעולם וגו' ואלוים שבשרים ישחה ישראל בעני בני
וגו', שמש ירח כוכבים עבים עניי כבוד נשמים
ברקים על כולם מזכרו בפסוק שיריה, ג"ע וגיחוס
שיריה מוכיח ומחיסהת אליהם, שדות וחיות שבשדות
גם כן, ונחה וחגיגים סומך ה' לכל האופלים וזוקף
לכל הכפופים על שיהי הארץ בקומה זקופה וכפף,
ועקרב והולדה שיריה מחיסהת אליהם, עכבר
וחחול גם כן שיריה מוכחה עליהם. וכן נמלה
ותרנגול ענין הפסוק מוכיח עליהם, וכן הארץ שמוסס
על שפחם בשיריהם או השירה מוכחה עליהם :

והנה מבנים מיני משוררים אלו נמלא בהם כ"ב
שירי מחלל, מיני אמהים חשפה, ומיני ב"ח
ספורים י"ג, סימנים אחרים החורס ב"ך יברך
ישראל ברכת ההגיון, ולי"א ב"ח מתמים סימן לי"א
מחלל כל חוטפה, וס' בשמים כנגד ס' גלגלים עם
גלגל יומי, וח' בלרן סימן ומה הארץ השמיה היא,
וס' מיני אמהים החמשה הם פירות אילן וד' מיני
נחמים וג' מיני שבלים ירקות, ויש כמה מיני
פירות מזכרים במקרא ולא הזכר בהם שירה בפני
עמם אלא בכלל שאר האילנות שאומרים אז ירננו
כל עני יער לפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, ושם
ירק פרסי לא מזכר בשיריה אלא שנקללו כולן בשירת
ירקות שבשדה שאומרות תלמיח רוח מם נגודים
וגו', וגם בכלל ירקות הם פרי האדמה. והנה כלל
העולם התחתון הוא דומם עמה ב"ח ומדבר, ויש
במשוררים האלו מן הדומם והם ארץ מדבר שדה,
זכהם וכללים כל מיני הדומם כי הם נולדים מהם
כסף זהב ופנינים ומרגליות, ארץ כולל כל העולם
ויש ב' חלקים מדבר ושדות, מדבר מקום שאינו
ראוי לנתיחה ויש בו מולא כל מיני המכחות ולא
יחיונים

ביאור
שכיבו, נההו שמתא למר דוד ה' לא נבה לבי ולא
רמו עיני וגו'. הנה זה המחמר נוסח ממחמר פרק
שירה על עיני ועל זמן מילואו. אם העיני, הוא
בפרק שירה נשכחה הנפרדע יוהר מדלי בחלוח
ועירוח ממה שזכר בזוהר, ואם על זמן מילואו
מה שנלמד שם אחז"ל על דוד חקך ישראל שבשעה
שפיים ספר תהלים זהה דעתו עליו ואמר כי בריה
כו' בלוחה שעה מדמנה לפרדע אחת כו' ויש בין
חמורים ה' לא נבה לבי לסוף הספר כמו עשרים
חמורים, ואפשר לומר כי בזוהר לא האריכו לומר
אח כל דברי השירה האלה ששרה הנפרדע כמו שזכר
בפרק שירה ולא הביאו הענין אלא על פסוק אחד
לא נבה לבי וגו', וזמן מילואו זה היה גם כן
בשמים ספר תהלים כמו שהזכר בפרק שירה, כי
מה נאמר הכל בביאור, ומה שאמר בזוהר נההו
שמתא למר דוד ה' לא נבה לבי וגו' הוא שזכיר
הפסוק שבכר למר במזמור ההוא, כי מזמורי דוד
החקך ע"ה היה לומר אחוס ברוח"ק כשהיה נולה
עליו רוח ה' המדבר בו ומלחו על לשונו בלי שתקדם
לו ידיעה על הדבר האדבר בו :

ונחזור אל פרטי מיני השאלה הראשונה ואומר,
כי כל אלו השבשים שזכרו בפרק שירה
מזכרו שמוסם בחורה נביאים וכחוכים וראוי שיהיחם
להם אמירה שירה, רובם מזכרים כמה פעמים,
וגיחוס מזכר גיח בן הינו ושמות אמרים שיש לו,
חחול תרגום חיים החולייח, תרנגולא הוא שכוי,
אווז, סגוניה תרגום עגור סיוניחא ואפ"ס שזכר
עגור למפלה בשירה שאפשר כי סיעיחא היא מין
עגור, רחמה הוא רחם הכתוב בשופות, ליה היא
זיים חיים מרסליניחא, אונכי זרזיר מין עורב, פרוניח
תרנגול קמן, פיל הוא שנהיים הכתוב במלכים ובד"ס :
אלא יש מינים הרבה מזכרים במקרא ולא הזכרו
באמירה שירה גם לא נכלל בכלל שום אחד
מפרטי מינים אלו השבשים. ואומר כי נראה
שהגביאים ז"ל היו מקובלים כי כיון שכל מעשה
בראשית בדעתם נבראו בצינוס נבראו כו' אם כן
הם חייבים לתח הודסה לאל ית' על חלקם, כל אחד
כפי כחו או כפי סגולתו, כי בהיותם בראיה ה' יש
בכולם הכנה לשלל יהיו כפויי טובה להודות למי
שבראם והמליחם, בפרט אחר שודע מילואו ית'
והשגהו בנתינת החורה, כמו שישראל וקנה באומות
מודים לאלו והיברך והתגללים שמו כמו כן כל ברייותיו
אשר נבראו במחמרו, וכמ"ס המשורר הללויה הללו
את ה' מן השמים הללויה במרומים הללויה וגו' והמים
אשר משלל השמים יכלו את שם ה' כי הוא נזה ונבראו
וגו' הללו את ה' מן הארץ חגיגים וגו' אש וברד וגו'
ההרים וכל נבעות פרי ערי וגו' רמש ונפרו וגו', ועל
כן סדרו בפרק שירה קנת הנבראים שמאלו להם

שונאך האכילתו לחם ואם צמא חשקו
מים כי נחלים אתה הותה על ראשו
וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא
ישלימנו לך :

שמים

ביאור מבי"ח

יחם שירה לשם דומם פרטי אע"פ שיהיה חסד
ככף חוכב ומרגליות כי אם לשלש, הרץ שכללו
צט כל בריות הפולם ושירכה היא לה' הרץ ומלוה
שטם היוהה דומם היא סתה אם כל חי, כי גם
שכל הבריות הם מד' יסודות עיקרם הוא העפר,
ויאם משוררת כי כל מה שיואל ממנה הוא ממנו ית'
כי לו הרץ ומלוה מלא כל הרץ כבודו, פלומר
הארץ ומלוה היא מכבודו ולכבודו כמ"ל כל הנקרא
בשמי ולכבודו בראשיו וגו', ומטני שאין תומדה שיה
פי קתה מלמחה וקתה שמה, נתיחה שירה לכל
אחד משני חלקיה, חלק אחד אשר ממנה ניוונים בני
אדם אומר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בחכמה,
פי בחכמה נוסדה הארץ וכל אשר בה למחים וב"ח
מה שראוי לכל אחד מהם הוא לומה במקומו כי מה
שראוי לזה למחל אינו ראוי לזה, ובחכמה השי"ת
מכין לעורב ירדו ונומן לבהמה לחמה, ומדבר השמש
שאינו מלמחה גם הוא משורר על מה שיואל ממנו
החכמה ושאר דברים אשר הם לכבוד ולהפארה לב"א:
ימים נהרות שמיטת ענני כבוד שמים נשמים
גם כי הם נחשבים למין דומם הם מחנועעים
ונובעים דומים לעומה, ולכן נתיחם להם שירה ופולם
לורך מחיה האדם:

יחם שירה לשם דומם פרטי אע"פ שיהיה חסד
ככף חוכב ומרגליות כי אם לשלש, הרץ שכללו
צט כל בריות הפולם ושירכה היא לה' הרץ ומלוה
שטם היוהה דומם היא סתה אם כל חי, כי גם
שכל הבריות הם מד' יסודות עיקרם הוא העפר,
ויאם משוררת כי כל מה שיואל ממנה הוא ממנו ית'
כי לו הרץ ומלוה מלא כל הרץ כבודו, פלומר
הארץ ומלוה היא מכבודו ולכבודו כמ"ל כל הנקרא
בשמי ולכבודו בראשיו וגו', ומטני שאין תומדה שיה
פי קתה מלמחה וקתה שמה, נתיחה שירה לכל
אחד משני חלקיה, חלק אחד אשר ממנה ניוונים בני
אדם אומר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בחכמה,
פי בחכמה נוסדה הארץ וכל אשר בה למחים וב"ח
מה שראוי לכל אחד מהם הוא לומה במקומו כי מה
שראוי לזה למחל אינו ראוי לזה, ובחכמה השי"ת
מכין לעורב ירדו ונומן לבהמה לחמה, ומדבר השמש
שאינו מלמחה גם הוא משורר על מה שיואל ממנו
החכמה ושאר דברים אשר הם לכבוד ולהפארה לב"א:
ימים נהרות שמיטת ענני כבוד שמים נשמים
גם כי הם נחשבים למין דומם הם מחנועעים
ונובעים דומים לעומה, ולכן נתיחם להם שירה ופולם
לורך מחיה האדם:

ובתננו ליה עטם לאוחם שלא הוזכר בהם שירה,
אבל לאוחם שהוזכר בהם שירה מלמחים
וב"ח אשר יש אחריהם הגוים ומעליהם מהם כמו זית
ורמון וחרטום שהוא פרי עץ הדג למחם המשוחבים
יוחר מן ההאנה, וכן שאר פירות טובים וימים לא
הוזכר בהם שירה פרטים אלא בכלל שאר חילנות,
וכן בב"ח בעופות הוזכרו חרנגול ויונה פרונית אווז
הבר לפורה סיוונים, וגלוי ידוע לפני מי שאמר והיה
העולם שבעופות הסורים מרובים מן הסמאים ולכן
לא מנה אלא הסמאים שהם מופעים ב"ד מים,
ולא הסידה אשר עושה חסידות עם חכמותיה, ולא
שום אחד מן המפורשים בחורה כב"ד עופות, והזכיר
סיונית שהיא אחת הממיות בלתי מפורשים ולא
הוזכר שמו בכל התקרא, ובעופות הסמורים הזכיר
אווז הבר והינה הכייתו, ובחיות לא הזכיר אלא
זבי ודג האיל הקודם לו בפסוק, וגם לא הזכיר
דרך כלל שאר חיות כמו שהזכיר בבהמה דקה וגסה
אלא חיות ששדה, והזכיר שור בפירס מן הכסה ולא
הזכיר שה ועז מן הדקק כמו שכתבו למעלה, וגם
בבהמה גסה פתחה הזכיר פרטים סמאים והשאר
אחרים, ולא חזר ללכלל אותם ולומר בהמה גסה
סמאה, וזה החזיר שפתיח להחזירו לישראל ולא זכר
שכופי פרסות רגליו, והוא ידוע כי מי שגסה פ' שירה
זה ידע עטם כל אלו העינים והם נחמיו בפסוקי
השירות ולא האגוס עד שיערה עלינו רוח ממרום:
ועל שלמה אם אומרים שירה זו בכל יום או בכל

ובכל אלו בעלי השירות מהקבלת רגליה שירחם לפני
הקב"ה על כי אינה על מנה לקבל פרס, כי
אינם לריבים לשום דבר, כי מעתה יזירחם טובים
וכל לרכם עטם כפנעם יודעים בהם שיהיו ניוונים
ונחשבים אחריו, וכשיהיה להם אינם מחתללים לשאלו
לרכם כי אינם יודעים שיחפר להם כי אם בשעת
ההסרון וגם אז אינם יודעים למי שיטנו לפזרה,
אלא האל יחב' ברחמיו על כל מטעיו טובה חליטם
ונומן לבמה לחמה ולבני עורב אשר יקראו לעורב
אז לא יעטם העורב, אלא הוא יתבדך כבובו, וכתיב
הכפירים שואגים למרץ ולבקש מלא חכלם שהם
מבקשים חכלם ואין מי שימן אלם הוא ית', ועכ"ל
שירחם משובחת להם שחינה אלם השבחות לאל ית'
שהוא חלק אחד מן התפלה, ולא שלמה לרכם והודאה
על חלקם שם שאר חלקי התפלה. ולכן נקראת
שירה ולא תפלה שכל אחד ואחד פסוק שלו כענין
שירה לאל ית' על שירם כפנעם שיהיה מוכן להם
מחכלם ולא יערכו לפרוח אחריו, ואפילו הכלב
שמוותו מועטין כי אינם אוכלים עשב שאין לו מזון
מוכן אחרת חורה לכלב שהליכונו אחרו, ועל זה נאספר
רבי ישעיה והתענה כמה טעניות ממה שזכר הכלבים
למך

תכל ויושבי בה, ואומר מכנף הארץ
זמירות שמענו צבי לצדיק וגו':
מדבר אומר, ישושים מדבר וציה ותגל
ערבה

שמים מה הם אומרים, השמים מספרים
כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע:
ארץ מה היא אומרת, לה' הארץ ומלואה

מבי"ט ביאור

אלה על הפלג שחריה שחקיה הוא לבניו זלכל ביתו
אחריו, והם יתקנו חקון קבוע מנחה וערביה כמו שמכר:
גם החמול מזדמן לו העכבר שהוא מאכלו בנקר
ואומר שירה, גם הצבוב המצוייה עם בני אדם
יוסר משאר שרץ העוף וכשרואה שאין ישראל עוסקים
בחורה בזמן נתינת החורה בזהו הבקר שהיתה גם
היא שם, אז אומרת קול אומר קרא החורה שיהיה
בקלות וברקים אומר קרא וגו', גם התרנגול נתן
בקולו עד אור הבקר בקול שביעי פה לעשות לה' וגו':
ועל השאלה למה נתינת השירה לכל אחד בלוחו
פסוק ולא בפסוק אחר בפסוק בשלל הזכר שם
המשורר בפסוק שנתיחד לשירתו, גם הפסוקים
שהזכר בו המשורר הם יש פסוקים אחרים שהזכר
בו למה היתה שירתו בזה ולא בפסוק אחר שהזכר
בו גם כן, ונתחיל מן האחד שבמשוררים והם:
שמים שאומרים השמים שבתפוח וגו' היא
השירה היוצרת משוכות מכל הפסוקים
שמכרו בו השמים, והוא כי בצריחה השמים הומרים
וגובסם וגודלם יודע כבודו וגדלו החזקה ומעשה
ידיו שהם בעולם התההון מגיד הרקיע, שעל יד
המלאכות והכוכבים שברקיע יגידו האלפגוניים מאשר
יבא עליהם:

לומר שירה, כי כל שאר הבעלי חיים יש להם סבה
על שהאל יתברך הכין מזון ומאכל לכל אחד ונתון
הודאה. אבל כלב שאין לו מאכל מוכן והוארך האל ית'
להסותו מזונותיו במשין ג' ימים, ועכ"ל אומר שירה
מאין זה לומר שירה לברוא עולם ית' שלא הזמין לו
מאכלו כשאר הבעלי חיים, כי יש לו בזה יתר שאלה
ומעלה מן שאר ב"ח שאומרים שירה על שהאל ית'
הכין מזונו, וככלבים כתיב עזי נפש לא ידעו שבעה
כי חיים שבעים לעולם, והשיבו לו מן השמים על
מ"ש ולכל בני ישראל לא יתרח כלב לשגור וגו' ועל זה
זכו מדה כנגד מדה לשורר לאל בלשונם, ולא עוד
אלא שזכו לעבד מלואהם ספרי תורות, גם כי
מזונותיהם מועטים היה חועלת בהם לדבר מלואה
מה שאין כן בשאר ב"ח שמזונותיהם מוכנים:

ובני אדם שצריכים להם לאכול ובגד ללבוש בכל יום
וקיום מזונותיו של אדם, צריכים להסתכל בכל
יום לאל יתברך על מזונותיהם ושאר צרכיהם, ואינללו
מפגעי עולם כדי שיוכלו לעבדו ולקיים תורתו
ומלכותו, והסתלה כוללת שנה לאל ית' כעין שירת
הבעלי חיים, ושאלה נרכס בצרכות חמליות, ונתינת
הודאה בג' אחרונות, ועל זה שבתו חמלים לכל
העוסק בפסוק שירה זו שזכה לכמה דברים טובים,
על כי אין בה אלא שנה לאל ית', ועל כי בני אדם
צריכים בכל יום לאל ית' לכמה דברים מזון וריוח
לעסוק בחורה ובמלות והללה מתקרי הזמן הם צריכים
להסתכל בכל יום "שחריה" מנחה "ערביה" שתי"ע
ישראל, כי הם מצויים עליהם ולחועלתם בשלשה זמני
שטיי העולם, צריחה השמש בעריות, ובידידותו אחר
חלות, ובהעברתו שהוא הפלג הלילה:

ועל שינוי זמנים אלו תקנו האבות החפלות, כי
בשינוי הזמן קרה לכל אחד מהם שיעול דרך
כס, אצרכה אבינו יעול מאור כשדים מכבשן האש
ותקן הפלג שחריה שהוא שינוי הראשון ההווה בכל
יום. ויהאק אבינו יעול בעקרות ותקן הפלג מנחה
אחר הזות שהוא שינוי השני ההווה בכל יום. ויעקב
אבינו קרה לו גם שיעול חמליתו בן עשו שהניחו
ערום מכל ובתקלו לבד עבר את הירדן, ותקן הפלג
ערביה בכניסת הלילה שהוא שינוי ג' ההווה בכל יום,
וכן יהיה קרה לבן עמידי כמו שנתקבלה חפלות בזמנים
אלו כי נתקבל לבניהם בעת זרחה, וגם כי אצרכה
אבינו קיים כל החורה כולה ואפי' עירובי השליין
והיה לו לתקן גם הפלג מנחה וערביה, אלא שהניחו
מקום להבגדר בו שיהיו ג' החפלות שבזמן שלשה
השינויים מתקוות על יד שלשה זמנים, ועכ"ל היה
אצרכה אבינו ע"ה מחפלת בכל יום הפלג מנחה
וערביה אלא שלא חקן ולא ציה לבניו אחריו עליהן

ארץ מה היא אומרת לה' הארץ ומלואה חבל
ויושבי בה, גם כי מהרקיע יש הוראות על
מה שיקרה בארץ הכל מה' כי הוא מדרס על
הכונתם, וכשירה הוא משדד המערכות, בין
בדברים החיים בארץ ובמלואה שהם הדברים
היוצאים מן הארץ דומם ולומח ובעלי חיים וכל
הנעשה מהם, בין באנשים שהם יושבי חבל ושוכני
ארץ, הכל הוא מאתו יתברך מכנף הארץ זמירות
שמענו וגו', לא אמר מכנפות הארץ זמירות אלא
אפי' מתוך אחד של ארץ הרבה זמירות שמענו,
ומכנף אחד בשמעו הזמירות בכל כנפות הארץ,
הזמירות של כל כנף וכנף מן הארץ נשמעו בכל
הארץ, וזהו לבי והדר לנדיק, כי אם זמירות כנף
הארץ נשמעו כל שכן הפלג הצדיק כי הפלג הצדיקים
לראו:

אין יאמר כי בכלל הזמירות של כנף הארץ הוא
שהכללים את הצדיק ואומרים שהוא מעמיד
הארץ וצדיק יסוד עולם, והצדיקים אומרים כל אחד
רוי לי רוי לי, כרו והסוד של הישועה לי כלומר
למותם ישראלית ולא לאומה אחרת, ורוי לי לדור שבו
יתקיים זמן הישועה, און לי כי דורי זה. סבלו חבלי
משיח בוגדים בגדו בכל הצדקות ואלי סבלתי הצרות:
מדבר אומר ישושים מדבר וגו'. בזהו המדבר
מקום שמש וכמו פקרה שלא ילדה לא תורע
ולל

ימים אומרים, מקולות מים רבים אדירים
 משברי ים אדיר במרום ה':
נהרות אומרים, נהרות ימחו כף וגו'
 נשאו נהרות קולם ישאו נהרות
 דכים מקולות מים רבים:

ערבה ותפרח כבהצלת, ישאו מדבר ועריו
 חצרים תשב קדר וגו':
לויתן אומר, הודו לה' כי טוב כי לע"ח:
דגים אומרים, קול ה' על המים אל
 הכבוד הרעים ה' על מים רבים:

מבי"ט ביאור מעניות

של יבשה יש לבריות מהלך דרך ארצה בלב ים שלא
 יעלו המים עליהם וישפוטם, ועל זה אמר הכתוב
 קול ה' על המים, כי מקול ה' יחמו המים לבלתי
 שפוך הדם ההולכים בה, וזאת הצהרה אל הים
 הכרוחם החזקה הנושבת בה, כי לא לפעמים ימנעו
 ההולכים עליה, וגם אלו הדגים והבריות הגדולות
 זימים ונהרות הרעים אל הכבוד עליהם, שיוצרו
 ושיהקיימו הבריות הגדולות, כי זהו כבודו כי כל אשר
 יבצעה יגוע במים ובהם יהיו נולדים וחיים כמה
 בריות כמ"ט (החלילים ק"ד) זה הים גדול ורחב ידים
 שם רמש ואין מפסיק מוח קטנות עם גדולות שם
 אריות יהלכון לוייתן זה וגו', רמו אל שני הדברים
 הנאמרים, ואמר ה' על מים רבים על אשר שם
 חול גבול לים חק עולם, ולא יכיר נסו כמו שקרה

ולא תחמית ולא תעלה בה כל עשב, לא היה לו
 מקום לומר שירה, אלא מפני הצמחה זו שכתוב
 ישאום מדבר וזיה וגו' כי לעתיד תשיש וחגל ערבה
 כי יבקעו במדבר מים נהרות זשימון, ואמר לזון
 שזון במדבר וזיה וגילת בערבה, כי הערבה יוחר
 מוכנה להיותה חרעה מן המדבר וזיה, ולכן
 הגיל הערבה שהוא יוחר מן השזון כדכתיב אף גילת
 זרען, ולהיותה מוכנה יוחר חפרה הערבה כחצנלת
 יוחר מהמדבר וזיה שיהיה בהם מים וחרועיה לבד
 יאמיה, ישאו מדבר ועריו כשיהיו במדבר ערים ישאו
 קול צרנה ומאין ערבה במדבר כי חלרים חשב קדר,
 וירוננו יושבי סלע שלא היה בו ישוב ומראש הרים
 יאורחו לאשפים שיבואו לראות ישועת ה':

לוייתן

שירתו על שמו, כי במקום המוזכר שם לוייתן
 לא הוזכר לשבח, כמו לוייתן כי ירתה לשחק בו,
 המשוך לוייתן בנהיה, לללל ראשי לוייתן, על לוייתן
 נחש בריוח, ולכן הוא משודר הודו לה' כי טוב כל"ה,
 כי כשם שמזכרין על הטובה כן מזכרין ונותנין
 הודאה על הרעה וסוף הטובה לבוא, ולכן אומר
 הודו לה' כי טוב על העבר, כי לעולם חסדו לסוף
 העולם ויחש הסדו בעטודה לוייתן:

לוייתן אומר הודו לה' כי טוב וגו'. לא היה
 שירתו על שמו, כי במקום המוזכר שם לוייתן
 לא הוזכר לשבח, כמו לוייתן כי ירתה לשחק בו,
 המשוך לוייתן בנהיה, לללל ראשי לוייתן, על לוייתן
 נחש בריוח, ולכן הוא משודר הודו לה' כי טוב כל"ה,
 כי כשם שמזכרין על הטובה כן מזכרין ונותנין
 הודאה על הרעה וסוף הטובה לבוא, ולכן אומר
 הודו לה' כי טוב על העבר, כי לעולם חסדו לסוף
 העולם ויחש הסדו בעטודה לוייתן:

דגים

אומרים קול ה' על המים וגו', נתיחד פסוק
 זה בשירת דגים על שהם וכל הגדילים במים
 כמותם הוא דרך גם כערך בריות הגדילות ביבשה כי
 אין להם חיות חוץ המים, וכן יש בריות גדילות
 חוץ הארץ וחוץ האש כמו הסלמנדר"ה, וכמו שכולן
 כחזון להם חיות אלא במקום גדילתן במים או באש או
 בעפר, כן הגדילות ביבשה אין להן חיות בחוץ המים
 או האש או העפר, וגם כי כולם נבראו מד' יסודות,
 עירוב הד' יסודות בכל הבריות מורה כי לא היה
 אפשר מליאותם ובריאותם מאחד מן היסודות לבדו,
 כמו שאין הבריות שביבשה חיות חוץ אחד מהלן
 היסודות, ובעירוב כולם ומזיגונן כפי מה שצרכן
 הצורא ית' יש להם מליאות וחיות, זאת יסוד האויר
 שהוא יוחר דק וזכו למליאות וקיום הבריות משאר
 היסודות שהם עבים, אפי' האש שלהבה שלו נראית
 בעין מה שאין כן ביסוד האויר שהבריות יש להן
 מליאות וחיות בחובו מפני שהוא מיוחדתה לנפש
 הרוחנית והחיונית, ואם יהיה אפי' הפסק בין
 הפסק והרוח המאוי יקרה הפסק בחיות האדם,
 וכאמרנו צנרעה אשר יר כו' שאם יבחה אחד מהם
 בו, וזכיות חיות הדגים וכל הגדילים במים הפך
 פגע לערך הבריות הגדולות ביבשה אומרים שירה זו
 קול ה' על המים וגו', כי גם שכן הפך ענב הבריות

אומרים קול ה' על המים וגו', נתיחד פסוק
 זה בשירת דגים על שהם וכל הגדילים במים
 כמותם הוא דרך גם כערך בריות הגדילות ביבשה כי
 אין להם חיות חוץ המים, וכן יש בריות גדילות
 חוץ הארץ וחוץ האש כמו הסלמנדר"ה, וכמו שכולן
 כחזון להם חיות אלא במקום גדילתן במים או באש או
 בעפר, כן הגדילות ביבשה אין להן חיות בחוץ המים
 או האש או העפר, וגם כי כולם נבראו מד' יסודות,
 עירוב הד' יסודות בכל הבריות מורה כי לא היה
 אפשר מליאותם ובריאותם מאחד מן היסודות לבדו,
 כמו שאין הבריות שביבשה חיות חוץ אחד מהלן
 היסודות, ובעירוב כולם ומזיגונן כפי מה שצרכן
 הצורא ית' יש להם מליאות וחיות, זאת יסוד האויר
 שהוא יוחר דק וזכו למליאות וקיום הבריות משאר
 היסודות שהם עבים, אפי' האש שלהבה שלו נראית
 בעין מה שאין כן ביסוד האויר שהבריות יש להן
 מליאות וחיות בחובו מפני שהוא מיוחדתה לנפש
 הרוחנית והחיונית, ואם יהיה אפי' הפסק בין
 הפסק והרוח המאוי יקרה הפסק בחיות האדם,
 וכאמרנו צנרעה אשר יר כו' שאם יבחה אחד מהם
 בו, וזכיות חיות הדגים וכל הגדילים במים הפך
 פגע לערך הבריות הגדולות ביבשה אומרים שירה זו
 קול ה' על המים וגו', כי גם שכן הפך ענב הבריות

נהרות

אומרים נהרות ימחו כף וגו' נשאו נהרות
 ה' וגו'. כבר הקדמנו בחת עטם וזויר לשירי'
 הבה, כי כיון שכולם נצביגום נבראו לזורך האדם
 שצרכתו עולם בגללו, ומתן ללמוד מן מדות כמ"ט (איוב
 ל"ה) מלגמו מנהמתו חרץ וגו', ולכן כל אחד מהנצברים
 הנצברים צדק שירה זו הוא משודר ונותן הודאה על
 חלקו, כי יש לעולם צדק לאדם שהוא עולם קטן
 הנאה ממנו, ועושה כל אחד רלון יוצרו כשיואל לפועל
 הנאה המיוחדת לו, כי לא נברא בעולם שום דבר
 לבעלה ולא כל אחד מהם הוא בתכלית שלימות נראיתו
 ויש ושמה בעשותו רלון יוצרו, וכמו שסדרו צדקת
 הלבנה

אומרים נהרות ימחו כף וגו' נשאו נהרות
 ה' וגו'. כבר הקדמנו בחת עטם וזויר לשירי'
 הבה, כי כיון שכולם נצביגום נבראו לזורך האדם
 שצרכתו עולם בגללו, ומתן ללמוד מן מדות כמ"ט (איוב
 ל"ה) מלגמו מנהמתו חרץ וגו', ולכן כל אחד מהנצברים
 הנצברים צדק שירה זו הוא משודר ונותן הודאה על
 חלקו, כי יש לעולם צדק לאדם שהוא עולם קטן
 הנאה ממנו, ועושה כל אחד רלון יוצרו כשיואל לפועל
 הנאה המיוחדת לו, כי לא נברא בעולם שום דבר
 לבעלה ולא כל אחד מהם הוא בתכלית שלימות נראיתו
 ויש ושמה בעשותו רלון יוצרו, וכמו שסדרו צדקת
 הלבנה

פרק שירה

מעיונות אומרים, ושירים כחוללים כל מעיני נד:
שרצים אומרים, יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו:
אילים שבשרצים אומרים, ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם:

שמש אומר, שמש ירח עמד זבולה לאור חציון יהלכו לנונה ברק חניתך.
קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך ורח: ירח מה הוא אומר, עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו:

כוכבים אומרים, והמשכילים יזהירו כוודר חרקי

ביאור מבי"ט

הלכנה שמים ושמים, ויחפן כי קביעות זמן שירה כל אחד מהם הוא בזמן יולאם לפועל ההוא שזכינו ממנו כי אז עושה רעון קונו בזכות יצירתו, וכמו שאמרנו הפירוש ולא עוד אלא שאני עוסקת במלכה גדול' כו' שיש מין אחד שאין פירסוהו כי אם מן המים וכשהוא רעב נוטלי ואוכלני כו' לקיים מה שאל' (משלי כה) אם רעב שונאך האכילכו לחם וגו' כי מגלים אלה חוזה על ראשו וגו', וזו היא השירה המיוחדת לה מלבד מה שממשלת ומשוררה במשלי וזירי שלימה לפי דעה. ועד' ההנהגה כנביעה והחננועם אומרוה שירה זו נהרה ימחאו קף יחד הרים ירנו:

מעיונות אומרים ושירים כחוללים כל מעיני נד.
 בהיות מימי המעיונות זכים וקיים ממימי הנהרות היוחס מכוסים ובאים דרך יניורות נחיתד להם שירה זו, כי יש בהם האלה והועלת לכל העולם בכל מימי המעיונות לשחיה וללוצרי תבטיל אכילה האדם, מה שאין כן במימי הנהרות שאש"פ שזוחין ומשחמשים בהם עדין הנהרות נראים נגלים וקיימים קיים במקום, משא"כ במימי המעיונות של עולם שזואכים מהם ובכולם נהנים מהם בני אדם, וזהו הנהגה באומרו כל מעיני נד, כלומר כל המימות שנמעיונות הן הגאות וסובות מין האדם, בפרט השרים וחוללים הם אם משחלים לשחיה וליהנות ממימי המעיונות היוחס זכות וקיונו ביותר כמ"ס:

שמש אומר שמש ירח עמד זבולה וגו' קומי אורי וגו'. השמש משורר ונותן הדיעה לאל יחב' על הרעה כעין על הכוכב, בזמן שהשמש לוקה מלד היות הירח מכסה אותו ועומדה נגדו בראש החלי או בזכו, ולכן אמר הכתוב שמש ירח עמד זבולה, כלומר השמש כשהירח נגדו ומכסה אותו אינו נעלם ואינו זו ממקומו כי הוא עומד זבולו ואורו עמו אלא שהירה נעית מחילה בנינו לבני, משא"כ בלוקה הירח כי היא נשארה חשוכה כשהארץ חוללת בינה לשמש אשר כל אורה הוא ממנו, וזהו הנהגה באמרו עמד זבולה שאש"פ בזמן הלקוה עומד בזבולה ואורו, משא"כ בלוקה הירח, ואש"פ בזמן לקוה השמש אין אורו נעדרת מן הארץ מכל וכל אש"פ שהירה חוללת כי אורו עמו ויוצן מקומו בחרך, וכמ"ס במקומות אשר לקוה השמש אינו נראה בחילוף ההבטה כמו שידוע לבעלי חכמת החכונה כי אז באורם המקומות מחיר השמש, וז"ל לאור חציון יהלכו, כי מימי ויילוני אור השמש אש"פ בזמן ומקום הלקוה יולאים מכל לדדיו ומחירים קלה שמהלכים ב"ל לאור זה, משא"כ בלוקה

הירח שאורה משע ולקוהה בכל המקומות, ולנונה ברק חניתך, במקומות שאין הלקוה נראה הוא ונוגה ואור גדול כיוצאי המים ולינו משכב האורה הלקוה שנמקום זה למקום שאין בו לקוה, וכשנחמיה הירח מלפני השמש ועבר זמן הלקוה לא נשאר שום רושם עבירות באור מלד שלקה. ולכן אומר קומי אורי כי בא אורך שיוצאי נס במקום הלקוה כי כבר בא כל אורך כמו שהיה מקודם, ומפני כי בזמן לקוה חשך כח גבורה אורו נקבטה במקום הלקוה, אמר קומי אורי גו' בל' נקבה וכנוד ה' עליך ורח בשאר המקומות שלא נראה בהם שום לקוה: **ירח אומר עשה ירח וגו'.** מפני שאש"פ יושע אלהים אה שני המאורות הגדולים והאש"כ אמר את המאור האקסר, שמישע הירח תבטיל שקשרנה על השמש ואמרו אל"ל לז' מלכים להשחמם בכתר אחד, אמר כלן עשה ירח למועדים כיוון שנקראת מקודם הירח גדול אש"פ שמישע, לא ישוב דבריו ריקס שנקראת גדול, והגדולה שלה היא שנעשית למועדי ה' כי על שמה יתנו ויקראו מועדי ה' בזמנם כ"ל מהם בכך ימים אחדים ניסן סיון חשירי, הארש היתה גדולתו באורו והירח במועדיו, ולכן אמר עשה ירח ולא יזר ירח או ברא ירח, להרבות על זמן עשייה שנקראת בל' גדולה כמ"ס יושע אלהים אה שני המאורות הגדולים, כי נשארה לה שם גדולה משעם עשייתה למנות ולקדש המועדים על הידוע הלכנה, ולהכסה כי אינו נעלם עיני קדושה זמני המועדים בזמן החדשים לבד ולרצין ג"כ שיהיו על זמני השמש ג"כ, כשה בזמן האביב כמ"ס שמור את חדש האביב, והנה בזמן האסוף כמ"ס ונה האסוף תקופה השנה, ועל זה אלהנו עושים ז' שנים מעובדים ב"ש שני מחזור הלכנה, לכן אש"פ שמש ידע מבואו, והאח"ל שמש ידע מבואו ואילו ירח לא ידע מבואו, והכונה בהמות הסכונה כי מהלכי השמש הם ידועים ואפואים יותר מהלכי הלכנה, כי היא נכונה במהלכה ולרצין לחקן לה גלגלים יותר מלגלי השמש, כדי שיהישב עיני מהלכס בלרכה וברחבה כמו שכתבו בעלי חכמת הסכונה, ובפרט בעל יסוד עולם כי הוא הארץ במבונה שני המאורות, אבל כבונה עיני שאלו עוסקים בו יראה שמש ידע מבואו כי עם השמש נודע מבוא וחהלם מועדי ה', כי בירח לא נעלם עיני קביעות המועדים כמ"ס, ועל זה נתיחדה שירה הירח בפרטק זה שזכר בה גדולהה שנקבטים המועדים בה והוא יודעת ומכרה כי היא לריסה ג"כ לשמש כמ"ס:

חֲרִיקֵי וְנוֹ, אַתָּה הוּא ה' לְבָרֵךְ אֶתָּה עֲשֵׂית אֵת הַשָּׁמַיִם וְנוֹ:

עֵבִים

בִּיאור מִבְּרִים

הַעֲלֹם עַל כֹּל מַה שֶּׁהִיא לַמַּעֲלָה, וְכַשְׁנֵרָא אֵת הַעֲלֹם
 מִלֵּךְ עַל כֹּל הַעֲלֹמֹתָ שְׂכָרָה, וּמִפְּנֵי שְׂכָרָוּ הַזְּמוּיִם
 מִתְּחִלָּה בְּרִאשָׁת מוֹלֵם עַד עֵמָה אֵין כֹּל הַעֲלֹם מְכִירִים
 וּמִתְּחִלָּתִים מִלְּכוּתוֹ, כִּי עֲדִיין יֵשׁ שְׁמֵן עֵבִירוֹת זְרוֹעַ
 צִיפִים, לִבֵּן סִדְרוֹ בְּסוּף ה' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם וְעַד, כִּי
 בְּסוּף הַיָּמִים כְּמוֹן הַגְּלוּלָה יִתְגַּלֵּה לַעֲלֹם כִּינֵה שְׁהוּא
 מִלֵּךְ לְכֹל הַעֲלֹם, וְכַמֵּ"שׁ (עֲבָדִיָּה א') וְהִיא ה' לַמִּלֵּךְ
 עַל כֹּל הָאָרֶץ צִוּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשֵׁנִי אֶחָד, אֵם
 כּוֹס כֶּבֶד מִלֵּךְ אֵיךְ וְהִיא ה' לַמִּלֵּךְ, אֵלָּא זֶה הַכְּתוּב
 הוּא פִירוֹשׁ לַפְּסוּק שֶׁל ה' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם וְעַד, וְנִחְזַרְתִּי
 כַּתֵּב מִרְעֵפָה מִה שֶׁהִיא בְּסוּף הַיָּמִים, וְהַגְּבִיּוֹתִים
 וְהַכְּבוֹדִים כִּהְיוּ הַהוּא ה' מִלֵּךְ ה' מִלֵּךְ, כִּי בְּחַפְזוֹ
 בְּכּוֹבוֹתִים נִמְאָל כֹּל כִּד סְפָרֵי מוֹרֵה נִבְיָאִים וְכּוֹבוֹתִים
 אֲשֶׁר צָרְבוֹת כְּמוֹב לֵשׁוֹן מְלוּכָה לְשִׁי"ה הַס ע"ב פְּעִמִּים
 לֵשׁוֹן מְלוּכָה כִּנְגַד שְׁמוֹ שֶׁל יוֹ"שׁ לַ ע"ב, וּמֵהַס י'
 לֵשׁוֹן ה' מִלֵּךְ ג' פְּעִמִּים, כִּה אָמַר ה' מִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל
 בְּיָשִׁיעִי, וְנִבְהִילִים ה' מִלֵּךְ עוֹלָם וְעַד, וְיִשֵּׁב ה' מִלֵּךְ
 לַעֲלֹם, וְה' מִלֵּךְ בְּלֵשׁוֹן עֵבֶר נִמְאָל שְׁלֹשׁ מַהֲלִים,
 ה' מִלֵּךְ גִּלְגוּל לֵבָשׁ, ה' מִלֵּךְ גִּלְגוּל הָאָרֶץ, ה' מִלֵּךְ
 יִרְצוֹ עַמִּים, וְצִדְכֵי הַיָּמִים פֶּסַע אֲחַת וְיִחְזַרְתִּי בְּנִיּוֹם
 ה' מִלֵּךְ וְנוֹ, יִמְלֹךְ לֹא נִמְאָל אֵלָּא בְּשִׁירָה, ה' יִמְלֹךְ
 לַעֲלֹם וְעַד, כִּי בְּהַלְלִים כְּמוֹב יִמְלֹךְ ה' לַעֲלֹם אֲלֵהֶיךָ
 צִוּוֹן וְנוֹ, וְאֲנִשׁ כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה רַעוֹ לְסִדְרֵי ה' קוֹדֵם
 הַמְּלִכּוֹת וְלִכְּךָ סִדְרוֹ ה' מִלֵּךְ וְה' מִלֵּךְ וְה' יִמְלֹךְ וְנוֹ,
 חֲחַלָּה שְׁלֹשׁ הַפְּסוּקִים וְה' מִלֵּךְ שְׂדֵרוֹ קוֹדֵם כּוֹס
 חֲחַלָּה פְּסוּק כִּרְאשׁוֹן שֶׁל חֲלִילִים, הַהוּא ה' מִלֵּךְ עוֹלָם
 וְעַד וְלֹא שֶׁל יִשְׁעֵינּוּ שְׁאִינוֹ כְּמוֹב בּוֹ לַעֲלֹם, אֵלָּא ה' מִלֵּךְ
 יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הַכְּבוֹד הַשֵּׁנִי שֶׁל חֲלִילִים שְׂכָתוֹב וְיִשֵּׁב ה' מִלֵּךְ
 לַעֲלֹם, שְׁאֵע"פ שְׂכָתוֹב בּוֹ לַעֲלֹם, כִּינֵה שְׂבִרְאשׁוֹן עֲבָד
 גִּבֵּר לַעֲלֹם לֹא נִסְתַּךְ לְלִבָּה לְשִׁי, וְשֵׁעַם שֵׁי שְׂבִירָה
 כְּמוֹב עוֹלָם וְעַד שְׁהוּא יוֹחֵר מִן הָאֵהָר שְׂכָתוֹב בּוֹ
 לַעֲלֹם לְבַד, כְּמוֹ ח' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם וְעַד, וְכַמֵּ"שׁ לֵשׁוֹן
 עֵבֶר אֵינוֹ נוֹפֵל לֵשׁוֹן לַעֲלֹם, וְלִכְּךָ בְּכֹל כִּד פְּעִמִּים
 שְׂכָתוֹב ה' מִלֵּךְ אֵין כְּמוֹב בּוֹ לַעֲלֹם, וְהוּא ה' מִלֵּךְ
 שְׂדֵרוֹ אֲחֵר ה' מִלֵּךְ הוּא הִרְאשׁוֹן שְׂבִירָה, ה' מִלֵּךְ
 גִּלְגוּל לֵבָשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁה' מִלֵּךְ שְׂכָתוֹב בּוֹ עוֹלָם הַס
 ב' פְּסוּקִים יִבְנוֹ לְכַפּוֹל ב' פְּעִמִּים ה' מִלֵּךְ וְנוֹ:
בְּחֻזְרוֹ לַחֲשֵׁלוֹם שִׁירַת הַכְּבוֹדִים הַהוּא פְּסוּק אֲחֵה אֵם
 ה' לְבָרֵךְ וְנוֹ, הַכּוֹבוֹתִים מִשְׁבְּחִים אֵת הַשָּׁמַיִם
 אֲשֶׁר הֵן בְּחוּכֹס וְאוֹמְרִים אֲתָה הֵיית לְבָרֵךְ כְּשֵׁעִית
 אֵת הַשָּׁמַיִם כִּי לֹא נִבְרָא שׁוֹם דְּכֵר קוֹדֵם הַרְקִיעַ
 שְׂבִירָא בְּיוֹם ב' ז', כִּי הָאוֹר שְׁבִירָה בְּיוֹם א' גַּנַּח
 לְדוּחֵינּוּ, וְהַשֵּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹבוֹתִים עֲמוּדוֹ חֲחִישׁוֹ
 לְמִחוּרֹת בְּרִקֵּיעַ הַשָּׁמַיִם, וְיֵשׁ מַעֲלָה לְרִקִּיעַ שְׂבִירָא
 חֲחַלָּה לְכֹל בְּהִיּוֹת ה' לְבָדוֹ וְקוֹדֵם בְּרִיאַת הַמַּלְאָכִים
 שֶׁל יִחְזַרוֹ שֶׁהֵם סִייעוֹ כְּשֵׁיית הַרְקִיעַ וּמִתְחִילָתוֹ
 מִחוּרָה לְמַעֲרָב. שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הֵם כִּי כֹל אֶחָד מֵה'
 הַכּוֹבוֹתִים יֵשׁ לֵהֵם כְּמַה רִקִּיעִים, וְנוֹסֵה וְזוֹה וְגַלְגַּל
 הַקֶּפֶס, וְכֹל צְבָאֵם הֵם בְּלֹל הַכּוֹבוֹתִים הַקִּיּוּמִים, הַסֵּרֶךְ
 וְכֹל

ה' לְבָרֵךְ וְנוֹ' וְלֵבָשׁ הַשָּׁמַיִם לֵךְ מִשְׁחִיחִים. הַכּוֹבוֹתִים
 נוֹתְמִים מַעֲלָה וְיִהְיוּ לְרִקִּיעַ יוֹחֵר מִהֵם שְׁהַמְשִׁכִּילִים
 שֵׁשׁ לֵהֵם יִחַר שֵׁחַת עַל מַלְדִּיקֵי הַרְבִּים הֵם וְיִהְיוּ
 כּוֹזֵר הַרְקִיעַ, כִּי זִכְרָה הִיא יוֹחֵר מוֹזֵר הַכּוֹבוֹתִים,
 אֵלָּא שְׂמִפֵּי הַפְּשָׁעוֹת הַזּוֹכֵר כֹּל כַּלְגַּת אֹרֶךְ וְרוּחָה
 הַרְקִיעַ אֵינוֹ נִבְרָא זִכְרָה רַב, מִשֵּׁ"כ כְּכּוֹכֵב הַקַּמֵּץ
 בְּחִלְתִּיה לְאוֹרֵךְ הַרְקִיעַ כִּי שֵׁשׁ מוֹזֵר הַרְקִיעַ יֵאִיר
 כֵּה יוֹחֵר, כַּבְּזוּקָה בְּפִלְטָין גְּדוּל וְנֵר בְּנֵיחַ קֶסֶן
 שְׂמֵאִיר הַנֵּר יוֹחֵר, וְדַמְעָה הַכְּבוֹב הַמְשִׁכִּילִים לְזוֹכֵר
 הַרְקִיעַ, כִּי לַהֲשִׁלָּה וְלַהֲבַנֵּת דְּכֵר מִחוּךְ דְּכֵר אֵין
 חֲלִילָה וְרוּחָה לֵב גְּבוּן אֵין חֲקֵר כְּמוֹ זִכְרָה הַרְקִיעַ
 בְּהַלְגַּתוֹ, וּמַלְדִּיקֵי הַרְבִּים כְּכּוֹבוֹתִים שֵׁשׁ לֵהֵן הוֹרָאָה
 לְמוֹבָה עַל מַלְדִּיקֵי הַרְבִּים שְׂמִשְׁפִּיעִים מִתְּדַקְתָּם לְרַבִּים
 כְּמוֹ הֵם, כִּי אֵין הַמּוֹל מוֹרֵה רַע לְיִשְׂרָאֵל קִיּוֹם, כִּי
 ע"פ הַשְּׂבִירָה וּמַע"פ קוֹרֵעַ גִּזְרַת הַמּוֹל, וְהֵר שְׂהַכּוֹבוֹתִים
 יֵשׁ לֵהֵם הוֹרָאָה לְמוֹבָה וְלֹא לְרַעָה לְמַלְדִּיקֵי הַרְבִּים,
 וְלִכְּךָ אֲחֵר וְהַמְשִׁכִּילִים יִהְיוּ כּוֹזֵר הַרְקִיעַ וּמַלְדִּיקֵי
 הַרְבִּים כְּכּוֹבוֹתִים, וְלֹא אֲחֵר כּוֹזֵר הַכּוֹבוֹתִים שְׁאִינוֹ
 נִחְשָׁב זִוְהֵרֵם לֵאֵין עֲבָרֵךְ זִוְהֵר הַרְקִיעַ, וְאֲחֵר לַעֲלֹם
 וְכֵה, כִּי אֵין לַחֲשִׁכִּילִים, וְעַד מַלְדִּיקֵי הַרְבִּים, כִּי
 וְעַד הוּא לֵשׁוֹן עוֹלָמִים. וְאֲשַׁפֵּר לְמַר כִּי לַעֲלֹם יוֹרָה
 עַל חֲחִישִׁים שֶׁהֵם כְּמוֹ עוֹלְמוֹ שֶׁל יוֹכֵל, וְעַד הוּא יוֹחֵר
 עַד אֵין סוּף, וְלִכְּךָ אֵם"כ ה' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם וְעַד,
 וּמִשֵּׁ"כ יִמְלֹךְ ה' לַעֲלֹם אֲלֵהֶיךָ צִוּוֹן וְנוֹ, יִרְכָּה
 לְמַר יִמְלֹךְ ה' לַעֲלֹם עוֹלְמוֹ שֶׁל יוֹכֵל שְׁהוּא כְּמוֹ דוֹר
 אֶחָד, וְכִן יִמְלֹךְ אֲלֵהֶיךָ צִוּוֹן כֹּל דוֹר זְרוֹר, כִּי לְכֹל
 דוֹר הוּא כְּמוֹ מִלְּכוּת בְּפִינֵי עוֹלְמוֹ, כִּי בְּחִמְלָה כֹּל דוֹר
 זְרוֹר מְכִירִים מִלְּכוּתוֹ יִתְבַּךְ, וְלִכְּךָ אֲחֵר יִמְלֹךְ
 כְּלֹמֵר כֹּל דוֹר זְרוֹר הִי כֵּלָּה מוֹלֵךְ מִחֲדָשׁ לְדוֹר
 הַהוּא, וְעַכ"פ הוּא מִלֵּךְ לַעֲלֹם כַּמֵּ"שׁ ה' מִלֵּךְ עוֹלָם
 וְעַד בֵּלָה הַפְּסֵק אֵלָּא שְׂמִחְדָּשׁ מִלְּכוּתוֹ אֲחֵר שְׂעַבֵּר
 דוֹר אֲחֵר לְדוֹר אֲחֵר, וְלַעֲבָד הַדּוֹשׁ מִלְּכוּת אֵין מְדוֹר
 לְדוֹר אֲחֵר גִּבֵּר ה' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם וְעַד, כְּלֹמֵר ה'
 יִמְלֹךְ לַעֲלֹם שְׁהוּא כֹּל דוֹר, וְכֵן וְעַד עַד אֵין סוּף
 יִמְלֹךְ כֹּל דוֹר זְרוֹר שְׁהוּא עוֹלָם אֲחֵר, וְכַשְׂאוֹמֵר
 הַכְּמוֹב ה' מִלֵּךְ חַלְּהֵךְ, ה' מִלֵּךְ יִרְצוֹ עַמִּים, מִלֵּךְ
 שְׁהוּא לֵשׁוֹן עֵבֶר רוּרֵךְ מִלֵּךְ שְׂעַבֵּר כְּשֵׁעַבֵּר דוֹר מוֹב
 וְיֵשׁ אֲחֵר עֵינֵי ה' מִלֵּךְ חַלְּהֵךְ, כִּי בְּחֻמֵן שְׂמִלֵּךְ
 בְּאֲחוּת דוֹר מַגֵּל הָאָרֶץ וְיִשְׁמַחוּ אִיִּים רַבִּים כְּמַה שְׂמִלֵּךְ
 הוּא שִׁיעֵשָׂה לֵהֵם טוֹבָה, וְכַשְׂהוֹדוֹר אֵינוֹ גְּבוּן כְּשִׂמְחִיל
 לְמִחוּךְ עֵלִיָּה הוּא לְשִׁירָצוֹ מִמֵּנוּ וְיִחְזוּר כְּשִׂבּוּבָה:
וּסְדְרוֹ אֵשׁ כְּהַ"ב ה' מִלֵּךְ ה' מִלֵּךְ ה' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם
 וְעַד, כְּכַד ה' שֶׁלָּא כְּכַד הַכְּבוֹב מְבַקְרָה,
 וְכֵם שֶׁלָּא יִהְיֶה כֹּל אֶחָד מֵאֵלוֹ הַכְּבוֹבִים בּוֹחֵר אֵת עֲבִירוֹ,
 שֵׁחַ הוּא מִלֵּךְ יוֹדֵעַ שְׂכָר מִלֵּךְ, וְאֵם הוּא מִלֵּךְ שְׂכָר
 מִלֵּךְ אֵיךְ אֲחֵר בְּחֲחַלָּה ה' יִמְלֹךְ לַעֲלֹם וְעַד, שְׂבִירָה
 "כִּי עֲדִיין אֵינוֹ מִלֵּךְ וְלֹא מִלֵּךְ. וְעַל כֵּן אֵינוֹ אֲחֵר כִּי
 הִיא כְּוִנָּה לְסִדְרֵי שְׁלֹשׁ כְּמוֹבֵי אֵלוֹ בְּיַהֲד בְּחַפְזוֹת,
 לְהוֹדוֹת לְנוֹ קְדַמוֹת יוֹ' שְׁהִיא מִלֵּךְ מִתְּקוֹדֵם שְׂבִירָא

עבים אומרים, ישת חשך סתרו מכיבותיו
 סכתו חשכת מים עבי שחקים:
 רוח אומר, אומר לצפון תני ולתימן אל
 תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי
 מקצה הארץ:
 ענני כבוד אומרים, לקול תתו המון מים
 בשמים ויעל נשיאים מקצה ארץ וגו':
 ברקים אומרים, ברקים למטר עשה מוצא
 רוח מאוצרותיו:
 נשמים אומרים, נשם נדבות תניף אלהים

ביאור

וכל אשר עליה הם ב' יסודות איזר ואש שעל הארץ,
 הימים וכל אשר בהם דנים וכל מיני בע"ח שנים,
 וזאת מהיה את כולם אוחס שביבשה אין להם חיות
 במים וסכמים אין להם חיות ביבשה וזאת מהיה את
 כולם של אחד במקומו, וזאת השמים לך משמחיים
 והיא חיותם וקיומם בהשגת מילוחו והשהחיות אליו,
 ונחיתה שירת הפסוק הא' להמשת הכוכבים והפסוק
 הב' לזאת הכוכבים הקיימים שבגלגל הח':

עבים אומרים ישת חשך סתרו וגו'. מפני שהעבים
 השוכות מלד המים כמו שכתוב בהכמה שמים
 בענים הם מברכים ומהללים לאל ית' ונחמים שנת
 והולדה על הלשק, כי השכת העבים הוא דומה למה
 ששה הוא ית' חשך סתרו, ש"ל כי סתר מהוהו ית'
 הוא כמו החשך שאינו נראה מה שכתוב, וכיביותיו
 סכתו כי מה שכתוב סכתו שהוא סביביו אינו כל כך
 חשך כמו החשך סתרו ויש בו השנה מש"כ בכתרו,
 ונקראים עבי שחקים כמו שהשחקים שחקים מן
 לדיקים לפ"ל כן העבים מתייחסים מוזן לעולם:

ענני כבוד אומרים לקול חסו וגו'. לא מלאנו זכרון
 שפנה ענני כבוד במקרא אלא במדרשות על
 סמך שפנה עננים הכהובים בהורה על ענין זה כמו
 שצא במילתא, מהן על ד' רוחות העולם ולמעלה
 ולמטה ולפניהם, ונקראו ענני כבוד, על כי כבוד
 כחובי עין כחובי ה' וה' מלא כל הארץ כבודו, וגם
 כחוב כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא, וכחוב כי על
 כל כבוד חופה, שהוא כמו עין שהוא חופה על ישראל,
 וכחוב ויכם הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את
 המשכן, ואמרו הכתובים זה א' מפני כבוד שמשו את
 ישראל במדבר מ' שנה, ובהיות עננים אלו של כבוד
 ה' לא של מסך, משוררות כי גם שהעבים והאדים
 המשקים פני האדמה נקראים עננים ג"כ, וכמו שאמרו
 בב"ר חמש שמות נקראו לו איד עין נשיאי עב חזיו,
 עס כל זה ענני כבוד שפנה לא נקראו אלא עין:
ברקים אומרים ברקים למטר עשה וגו'. מפני כי
 הברק הוא מלאש וסבב האש לעלות למעלה,
 והברק יורד למטה לסכת האיד העב העפרורי המעורב
 בו, ועל זה שירת הברק הוא כי גם שיראה הברק
 פועל בסבב הוא מודה שהאל ית' בראו ועשאו בסבב
 ההוא בזמן המסך באיד הנכנס אז בברק:

נחלתך ונלאה אתה כוננת:
 מל אומר, עורי צפון ובואי תימן הפיחי
 גני יזלו בשמיו יבוא דודי לננו ויאכל
 פרי מגדיו, אהיה כמל לישראל וגו':
 גן עדן אומר, עורי צפון ובואי תימן וגו':
 גיהנם אומר, כי השביע נפש שוקקה
 ונפש רעבה מלא טוב:
 שדות אומרים, ה' בחכמה יסד ארץ
 כונן שמים בתבונה:
 חיות

מבי"ח

מל אומר עורי לפון וגו' אהיה כעל וגו'. בהיות
 שאמרו חז"ל על לא מיעזר הזוכרו בשירת המל
 כל ד' רוחות העולם, כמו שכתוב עורי צפון, כי כל
 הישוב הוא בלד לפון והוא עד תימן, ונחלת תימן
 נפקח הישוב מלד החוס הגובר שם לקורבת השמש
 על ראשיה, הפיחי גני הוא רוח מזרחי מחלתה
 הישוב בלורך מלד מזרח ללד מערב הכל מיושב, וע"ז
 אמר הפיחי גני ממזרח יפחה להזיל בשמי מערב,
 לשיבוא דודי שם ישראל דודים לה' ויאכלו פרי מגדיו,
 ואמר אהיה כעל לישראל ששגיח עליהם ד' רוחות
 העולם שם נפוליס בהם, וגם כי הם חוץ הרשעים
 כשזשנה בין החומים יפרחו כשזשנה ויך שרשו ויך
 המל את שרשו להפריחהם כעני הלכנון:

גן עדן אומר. עורי לפון ובואי תימן וגו'. מפני
 שפאת לפון היא לז שמאל מזרח על ית"ר,
 משורר ג"ע ומיען לכל אדם שיחפורר בלבו להניע
 יגרו הרע ולבא להכחוקף ביאר העטו שהוא לז
 דרוס כדי שיזכה להכנס בג"ע:

גיהנם אומר כי השביע וגו'. הגיהנם נוחן עפס
 לבאים אליו ימן כי מלאו ידם ושבעה נפסם
 מעידווי העולם בעצירה ומשחוקקים אל הפצירות
 כאמרום בל למחא פוחחין ליכנס מהן לגיהנם,
 והגיהנם עלמו משורר על הדיקים שמרעבים עצמם
 מהמותרות שיחמלא נפסם מטובה ג"ע כמו שאמרו
 בל לטהר מטיעיון אוחו:

שדות אומרים ה' בחכמה וגו'. יש שדות מוצים
 ומיוחדים להמשת מיני תבואה ויש מיוחדים
 ומוצים לזרעונים או לציננות או לעשבים ולשאר מיני
 נחמים, ואין כל אדם יודע וצקי למקומו שבישוב
 אנה יזרע או יסע מיני זרעים וירקוח או מיני צילנות
 כמו שהיו בקיאים הקדמונים בריח העפר, ולכן
 השדה שזרעו או נעטוהו צילנות לא חתמו זרעיה
 כראוי, הוא מלד כי לא ידעו ולא הכירו מה שהיה
 ראו לזרוע בה ואם היו מכוונים למה שהוא מיוחד
 השדה לזרוע בו היתה נזקתה יכולה ועין השדה ימן
 פרוי נשופע, כי לכך אמר הכתוב יכולה ופרוי ולא
 אמר יבול ופר, להורות על כי בהיות ישראל הולכים
 בחקי האל ית' ושומרים מצותיו כמו שכתוב אם
 נחקקי

חולדה אומר/ כל הנשמה תחלה יה הללויה:
עכבר אומר, ארוממך ה' כי דליתני ולא
שמחת אויבי לי :

חתול אומר, אם תנביה כנשר ואם בין
כוכבים שים קנך משם אורידך נאם
ה'. וכשמניעו אומר, ארדוף אויבי וגו' .
והעכבר אומר, צדיק אתה ה' וגו' :

נמלה

ביאור מבי"ט

אח כל אשר עשה והנה טוב מאד, לך אמר הכתוב טוב
ה' לכל, כי בכל יום ראה הש"ת כי היה טוב הכל
שעשה וכוונתו שיהיה טוב ייטיב הוא לכל, ואחר שנמר הכל
ביום ששי כבד והנה טוב מאד, כי אחר שנבאר אדם
שהוא חלית וכוונת כל הבריות היה הטוב יותר ממה
שהיה קודם כי לך כבד מאד, ומה שהוא יותר מן
הטוב הם רחמים שהוא לפניו משורת הדין דרך חסד,
ולכך אמר ורחמיו על כל מעשיו על יום ששי שנמר
הכל, והש"פ שהעקרב יש לו עקילה שהוא רשע לבריות
אינה אלא להשעים הראויים לך לא לטובים, ולכן
הוא משורר ואומר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו
המכירים שהם מעשה ידיו ומחזיקים בבריותו :

חולדה אומרת כל הנשמה וגו'. לא אמר החולד
שהוא מוזכר בחזרה אלא חולדה נקבה
אומרת על הנשמה שהוא לשון נקבה שהוא החלל
לפני השם ששם כחה להלל את שם השם :

עכבר אומר ארוממך ה' וגו', פסוק זה לפי פשוטו

הוא מיוחד לעכבר, כי הש"פ שכתב החול
הוא לאכול העכבר ולא היה לפי השבט שזם מחיה לעכב'
בפני החחול, עכ"ז האל ית' קח לעכבר שנילל מן החחול
בהיותו נולד במקומו לא מהבוא בחורים עליונים בבות
ומחזיקים בבות ואינו נראה בגלוי בצהים מפני יראת
החחול, וזכה הוא ניגול, ואומר שירה ארוממך ה' כי
דליתני כי הש"פ שדליתני שהכנה עניתי אחרי למסרתי
ביד החחול, עכ"ז נחם לי כח לעשות היל שאוכל
להלל ממנו שלא ישמח בי, ושירה זו אומר כשהוא
ניגול מן החחול. ואם נפרש דליתני לשון רוממות
יהיה על זריזות העכברים בדילוגם ובהתנשאת מעל
הארץ לברוח מן החחולים, גם בהיות רובם נולדים
במחבואות חורים גבוהים, ומשורר העכבר ואומר
ארוממך ה' מדה כנגד מדה שרוממת אותי בטבע לתת
בי כח להלל מן החחולים ואם ישימו בי :

והחתול כשירוף אחריי אומר את תנביה כנשר וגו'.

מפני שאומר העכבר ארוממך ה'
כי דליתני, אומר הוא את תנביה כנשר על מה
שהוא צורה במקומות הגבוהים בבתים, ועל מה שהוא
מתבטא בחורים ובסדקים מקומות שאין החחול יכול
ליכנס מן החחול ואם בין כוכבים שים קנך
משם אורידך, כי גם החחול טבעו לדלג ולקפץ
במקומות הגבוהים ע"ז לפרינו, וגם כשהוא בחורים
ובסדקים הוא מריח בו ואורב עליו לכשיאל להשיגו, ולכן
אמר נאם ה' ששם בטבעו בזמן היצירה שיוכל להשיגו
כמו

חיות שבשדה אומרים, ברוך הטוב והמטיב:
נחש אומר, סומך ה' לכל הנופלים וזוקף
לכל הכפופים :

תנינים אומרים, הללו את ה' מן הארץ
תנינים וכל תהומות :

עקרב אומר, טוב ה' לכל ורחמיו על
כל מעשיו :

בחקי חלבו וגו', כי אז יכוונו לזרע ולטעם מיני
זרעים וליגמה במקומות המיוחדים ורחוים לכל מין
ומין, ולא חסן הארץ יבולה כלומר המיוחד למין
ההוא, ועץ השדה המיוחד לאותו הפרי ימן פריו
המיוחד למין הפרי שהשדה ההוא מיוחד לו, כי ה'
בהכמה יסד הארץ שיהיה מוכן שדה או גבול א' למין
זרע או פרי אחד ושדה אחר לפרי או לזרע אחר,
וחכמה ידיעה מקומות הארץ לזריעה חלוי בהשגחה
האל ית' שהוא כוון שמים בחבובה, ע"ז השפעת
הכוכבים והמזלות צומחים השדות כשזרעו או נטעו
בהם המין הראוי להם, כי אין לך כל עשב שאינו
מזרע על יד אדם, וכ"כ זרעים וליגמות שעל יד בני
אדם, שאין לכל אחד מזל המעלה שאומר לו גדל,
וכל מזל על משמרת המין העשב או הרע או הפרי
שהוא מיוחד למקומו, ואם זורעים במקום זה זרע
אחר אשר אינו מיוחד למקום ההוא אין המזל משגיח
ושופע עליו שיאל לפועל הגידול :

חיות שבשדה אומרים ברוך הטוב והמטיב. הטוב

שנבראו והמטיב שנבראו במקום חיותם שדות
שזומחים בהם עשבים הגאוהים לתאכלם, כי לכל
מין חיה שיש מיוחד לתאכלה מההיה מיוחד לאותו עשב:
נחש אומר סומך ה' לכל הנופלים וגו', מפני
שהנחש נהקלל על שהסית את חיה וגאמר לו
על גחוקך הלך ועפר תאכל כל ימי חייך, הוא
מזדיק עליו את הדין כי מאת ה' יהיה לו שופל
ונכפף לארץ על חטאו, ואפילו מדה רחמים על שם
האל ה' לא הספיקה להקל עליו הנפילה והכפיפה
לעולם פעשו, והספיקה מדה רחמים לסומכו בעת
נפילתו שלא יתגעע, וגם אחר שכפפה קומה שיוכל
ליזקף בהליכתו וברחו מפני אדם הבאים לרצף את
קומו כמו שכחבו הוא יושף ראש :

תנינים אומרים הללו את ה' וגו'. תנינים חלו הם

התנינים אשר בים, כלבויים (ישעיה כז)
והרג את ההינין אשר בים, וכתיב (יחזקאל יט)
התנים הגדול הרובץ בחוף יאוריו, חלו הם משוררים
ואומרים לנבראים בארץ שיהללו את שם ה' ושם
הם שהם בכל הטהומות יהללו יחד את שם ה' :
עקרב אומר טוב ה' לכל וגו'. מאלו במעשה
ששם ימי בראשית שכחבו וירא אלהים כי
טוב בכל הימים, וביום שני שאינו כחוב בו טוב
כחוב שתי פעמים ביום שלישי, וביום ששי שנברא
בו אדם ונגמר כל מעשה בראשית כתיב וירא אלהים

פרק שירה

נמלה אומרת, נותן לחם לכל בשר כל"ה :
תרנגול בשעה שגא הקב"ה אצל הצדיקים
בגן עדן מרגנין כל אילני גן עדן
זמשבח בקול ראשון ואומר, שאו שערים
ראשיכם והגשאו פתחי עולם ויבוא מלך
הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' עזו וגו' :
בקול שני אומר, שאו שערים ראשיכם
ושאו פתחי עולם ויבוא מלך
הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות
הוא מלך הכבוד מלה :

בקול שלישי אומר, עמדו צדיקים ועסקו
בתורה כדי שיהיה שכרכם כפול
לעולם הכא :
בקול רביעי אומר, לישועתך קויתי ה' :
בקול חמישי אומר, עד מתי עצל תשכב
מתי תקום משנתך :
בקול ששי אומר, אל תאהב שנה פן
תורש פקה עיניך שבע לחם :
בקול שביעי אומר, עת לעשות לה' הפרו
תורתך :

יונה

ביאור מבי"ח

שיינו סודות התורה הוא כאומר לג"ע בשעה שגא
הקב"ה אל הצדיקים וגו' שאו שערים ראשיכם, השער
שהוא הדלת חתגשא והפתחים יגשאו לעומתם לבוא בהם
מלך הכבוד, כי כל שער ופתח עשוי למדע ואורח
הנכססים בו והאל ית' מלא כל הארץ כבודו לא תכיל לו
ליכנס בשום שער ופתח, ולכן צריך שיגשאו ראשי השערים
והפתחים שיגשאו מלך הכבוד, ולא יסרך למאס שכינתו
בשיעור אילניו שיהיה גבוה כפתחו של עולם, כי בין שני
צדי הארון לבד היה מלאס שכינתו, ולכן אמר בפסוק
הראשון ה' עזו וגבור ה' גבור מלחמה, כי בגבורת
המלחמה אין שיעור והמלך פורץ לשעוה לו דרך,
ובפסוק שני ה' צבאות הוא מלך הכבוד מלה, כי המלך
בצבאותיו אינו נכנס דרך פתח, ועל זה אומר בפסוק
זה והגשאו פתחי עולם שצריך התגשאות יומר לפתחים
בהיות המלך עם צבאותיו, ובהיות שכינתו מוח ג"ע
ימלאו הצדיקים העוסקים בתורה חן ושכל טוב להבין
סודות התורה לזכות ליכנס בג"ע וע"כ אומר :

בקול ג' עמדו כו'. הקרן בשכר לימוד התורה והפסל
על אשר יצורו משתהם ויעמדו בצלמות לילה
ללמוד תורה :

בקול ד' אומר לישועתך וגו'. כי בזכות העוסקים
בתורה בלילה נהיה גאולים ונושעים מגלות
הזה הדממה ללילה :

בקול ה' אומר עד מתי עלל וגו' לשאינם צדיקים
כראשונים ואינם קמים בקול ג' ובקול ד' אומר
עד מתי עלל תשכב כבר קראתי בקול ג' ולא עמדת ומתי
תקום שתתקן שקראתי בקול ד' ולא עמדת, העלל שמע
קול ג' וד' והע"ס שהיה נעור לא קם מחד עלצותו ועל
מי שהוא ישן עדיין אומר מתי תקום משנתך :
בקול ו' אומר אל תאהב וגו'. למי שלא קם בלילה
בכר שבע בשניה וראוי שיקום, ולכן אמר אל
תאהב שנה כי אהבת השנה היא אחר שכבר ישן כל
צרכו ואוהב לישן יותר וכבר עבר כל הלילה וקלח מן
היום, וצריך ללכת לעשות מלאכה פן יורש ולא יהיה
לו אלא לחם צד ומים לחץ, ואם יפקח עיניו קודם
יובל לעשות מלאכה יורח וישבע לחם :

בקול ז' אומר עת לעשות וגו'. על אלו שהיה להם
עת לקום לעשות ולעסוק בתורה בזמן רינהה
שהוא בלילה ולא קמו ולאמר הפרו תורתך :
יונה

כמו האשים הרודפים אחר אויביהם המתגללים מהם
בהיותם בורחים למקומות רחוקים או בצלצרות
גבוהות להלל, וע"ז האויב אומר אם תכניה כנשר,
ולפעמים אינם בורחים מאויביהם כשיש להם משען
ותשענת מאנשים גבורים והוא מתחנך עמיהם שלא
יכולו אויביהם לשלוט בהם, ולזה אומרים האויבים
ואם בין כוכבים שים קק כלומר בין הגדולים והגבורים
ומש אורידך וגם תלרוב אורך, כי לא לעולם מוסן
ששהיה בין הגבורים והגדולים, וכן הוא ענין החסול
עם העכבר כמו שכתבתי, ולכן כשמשיג אותו אמר
ארדוף אויבי ואשיג, על אופן הנריחה, ולא אשוב
עד כלותם על אופן העמידה בין הגבורים שסם החורים
הגבוהים, והעכבר אומר לדיק אחת ה' על הנריחה,
וישר יעשפטיך על האופן האחר, כי מה שנמסרת
ביד אויבי היה למיעוט ידיעתי ולהתשלוח בהלתי
בשבע שנה כי להלל, מידי יהיה זאת לי לימסר
ביד אויבי ולא מידך כי לדיק אחת ה' וגו' :

נמלה אומרת נותן לחם וגו'. הגמלה נאמר עליה
הכין בקיץ לחמה מה שריבה לוי החורף
מכניה בקיץ, ובין כך וכך בימי הקיץ היא אוגרת
מאכלה מה שאוכלת בכל יום מלבד מה שהכניה לוי
החורף, ולכן אומרת נותן לחם לכל בשר כמו שגא'
עליה הכין בקיץ לחמה, כי אינו נקרף לחם כי אם
מה' המינים אשר מהם נפרם עמון המטה הוא מה
שהכין בקיץ, וכמו שאומרים כי גרעין חסה וחלי
מספיק לכל נמלה בכל שנה, ומפני שהושבה שאולי
חמיה יותר משנה ולא תמלא בשנה האחרת אם יארע
איזה מקרה לכך אוספת יותר ממאכלה, ולפי האמת
אינה היה שנה חמיה כי היא צריה שאין לה עמס,
וע"ז אמר הכתוב לכל בשר כלומר לבדיה שהיא בשר
גלי עמס נותן לה לחם שהוא מאכל אדם :

תרנגול אומר בשעה שגא הקב"ה אל הצדיקים
בג"ע כו' שאו שערים ראשיכם וגו' ה'
צבאות הוא מלך הכבוד מלה. בהיות תרנגול מחבין
בין יום ללילה ושעוהיהם, כמו שאנו מברכים בכל
יום הנוהן לשכין ביה בהבחין בין יום ובין לילה.
יחסו לו שעות הקימה לרין בלילה לראש אשמורת
ולעסוק בתורה, כי אין רנה של תורה כי אם בלילה,
וכדי לתת הכנה לצדיקים העוסקים בתורה בלילה

עורב אומר, מי יכין לעורב צידו וגו', נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו, קול קורא במדבר וגו', ואתה ה' אלהי ישראל:

ארוז אומר, שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו:

נשר

מבי"ט

בשמו ממש שם ההוי"ה ולין גרעון בחקו ית' שיזכרוהו בשמו, כי ע"י שמו ברא כל העולם כחמורם ז"ל, וזהו אומר הודיעו בעמים עלינו, ויהיה כנוי עלינו חורר לשמו כי בשמו פעל כל העולם, וזהו אומר שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו, ומה שמודיעו לו לא בדרך כלל אלא בפרט על מה שגואל אהבם שראוי לשורר שירו לו, ועל מה שראוי לזמר לחמורו לו, ומלבד השירה וחמרה השיחה שלכם מהיה בספור כל נפלאותיו, ומפני שהוא גרעון לטבע שחנכה בשמו הפלא והשנה טבעה אמר לאון שיחה ולא בפרט, כמו שכתוב לעושה נפלאות גדולות לבדו, כי גם שירשו בו שאפילו בעל הגם אינו מכיר בכסו נשמע ג"כ שאינו כבוד לשם בבריאת הדברים בטבעם בקומתם בזיונם וכו' שיחפרסם שיטנו את חפקודם בשעת הפלא, ההסללו בשם קדשו ולא תחשבו שהוא גמול שמדכס על שחתם משוררים ומזמרים לו וחדרבה חתם צריכים שסחללו בשם קדשו, כי הללו ותפארת הוא לכם שסחללוהו וכזה יגיע לכם קדושה מקדושה שמו וישמח לב מנקה ה', שמהה וטובה הוא לכם בהללכם אותו, ונס יהיה נפוח מי שמבקש ה' שימלאוהו וישמחו בו, דרשו ה' ועזרו בקשו פניו חמיד, מחוייב שחדרוש אה ה' על שברא אהבם בריאה שלימה בדרך טבע, ונס כשחשברו לנס ופלא שהוא בעוז ובה שלדד ממרכיבה השמים כמו שכתוב ועזרו ונפלאותיו אשר עשה, ג"כ יעשה עמכם נפלאות ונקשו פניו חמיד לא לבד בשעת הרכה או עשיית הפלא אלא בכל זמן צריך להקדים חפלה לזרה:

ואם פניו יחפרש על פנים של זעם יאמר בקשו להפך פנים של זעם לפנים של רעון כמו הדיוקים שמהפכים מדה הדיון למדה רחמים, ואם פניו יחפרש על פנים של רעון, יאמר בקשו פניו של רעון, זכרו ונפלאותיו אשר עשה מופתיו ומשפטי פיו, לפעמים האל ית' עושה גם לזדיוקים שמילא אותם על ידי נס שנראה לו, ולפעמים הזדיוק מושל ביראת אלהים שהוא גוזר שיפשה גם כמו יבושע שאמר שמש בגבעון דום וגו', ונעשה הגם ששאל, וזהו זכרו ונפלאותיו אשר עשה משמנו בלי ידיעת הזדיוק, מופתיו ומשפטי פיו הם המופתים שנעשים על פי הזדיוק והוא גוזר והאל ית' מקיים, זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיורו, כשישראל לא בשררה כמו שמוזהר שם ישראל והם שונים ישראל רחוק מהם זרע ישראל אז עושה האל ית' להם נסים ונפלאות הכתובות למעלה, וכשהם בני יעקב אע"פ שאינם נוהגים כראוי עושה עמכם בגלות נסים ומשפטים כיון שכתב בהם מקודם:

נשר

יונה אומרת, כסום ענור כן אצמצף אהנה ביונה דלו עיני למרום וגו', אומרת יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית בידך ואל יהיו מתוקים ככרוב ביד כ"ו: ענור אומר, הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו:

ביאור

יונה אומרת כסום ענור וגו'. פסוק זה במכתב חזקיהו בחלומו ויהי מחליו, אמר כסום ענור שהם עופות המצמצפים כן אלפף ברבתי ההמונים וברבתי השכמות וההודאות לשי" על חימתו מחליו, ומפני שאלפף העופות הם בלי ידיעה והשכל אמר טוד אהנה כיונה כי היא הנהיגה בלב כמו שכתוב והגיון לבי לפיך, דלו עיני למרום כי הוא הרופא חולים ולא מריחת התאנים החייו, ה' ממרום עשקה לי הוסף וערוב לעמיד, וכן היונה הנהגה ודלו עיניה למרום שהיו מזונותיה ממרום אפי' יהיו מרורים ולא מיד כ"ו, ולכן אומרת ה' עשקה לי אפילו שיחיה לי עושק להיות מזונותי מרורים אפי' רוצה שיערב לי בהם ולא אהיה ביד כ"ו:

ענור אומר הודו לה' בכנור וגו'. מפני שהענור יש לו כח הצלפוף ובפה אומר שירה הוא אומר לשאר העופות שאין להם לפוף שיוזו לה' בכלי שיר, ההודאה שהם בכנור כי הד' כחות המתחייבות להודות הם רבו עם ונאה להודות בכנור שאינו צריך כל כך אומנות לשורר בו, והמזמורים לה' אשר הם בני עליה מוכנים כולם לדברי קדושה שאינה בפתוח מעשרה ימרו בנבל עשור:

עורב מר יכין לעורב וגו' נותן לבהמה וגו' קול קורא במדבר וגו', ואתה ה' אלהי ישראל. העורב שהוא פגול אה כמו ולונו מספיק להם מאכל שחושב שאינם בניו מי הכין לו לזה, כי לא היה ראוי שיוכן להם יודה כיון שגואלים ביהם, אלא האל ית' כיון שבראם לזהו לורך מכין להם יודה, כי הוא זן ומפרנס לכל וילדיו רואים כי אביהם אינו מרחם עליהם ומשגיבים אלא שיפרנסם שאין בהם עדיין לעוף ללוד ליד, אלא שהקב"ה מזמן להם יתחשים הוגזרים מלוח אביהם ונכנסים לחוך פיהם וניזונים מהם, שהם חושבים לבלי אוכל שאין יכולים עדיין להגיע אכלם לפיהם אלא שיהיושין עמם ונכנסים לפיהם, ומה שאמר הכתוב לבני עורב אשר יקראו הם הניזונים שגדלו יוחר מן הילדים שהם משגיבים, ואלו בני עורב הם קוראים ואומרים קול קורא במדבר על עסק מה שחשאו ישראל במדבר, פנו דרך ה' כי המדבר היה דרך ה' כמו שכתוב וה' הולך לפניכם יומם, ישרו מה שקלקלתם בערבה בערבות מואב בית פער כדי שיהיה המדבר מסלה לאלהינו לעתיד, כמ"ש ישאום מדבר ויהי זמנל ערבה וגו' ואתה ה' אלהי ישראל: ארוז אומר שירו לו וגו'. החלה מזמור זה הודו לה' קראו בשמו, כי גם כי בהודאת פטולות מלך כ"ו אין ראוי להזכירו בשמו עכ"ז יודו לה' ויקראו

פרק שירה

נשר אומר, ואתה ה' אלהי צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקד כל הגוים אל תחן כל בונדי און סלה :

סינונית אומרת, למען יזמך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך :

שממית אומרת, הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה :

זבוב אומרת, בשעה שרואה שאין ישראל עוסקים בתורה, קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר וגו' יבש חציר נבל ציץ וגו'. בורא נוב שפתים ביאור

שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' :

רחמה אומרת, אשרקה להם ואקבצם כי פדיתים ורבו כמו רבו :

שבלת חמים אומרת, שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' :

שבלת שעורים אומרת, תפלה לפני כי יעמוך ולפני ה' ישפוך שיחו :

ושאר השבלים אומרים, לבשו כרים הצאן ועמקים יעמפו בר יתרועעו אף ישירו :

גפן אומרת, כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר וגו' :

נשר אומר ואתה ה' אלהי צבאות וגו'. מפני כי שלטנות האומות על ישראל הוא בזמן שהאל ית' נותן להם כח למעלה לעשות חיל למטה, אמר ואתה ה' אלהי הצבאות כי אתה הוא לשון עממות ונאמר לעולם על הש"ת כי הוא חי וקיים ולו יאמר אומר אתה, כמו שכחוב אתה הוא ה' אלהים, אתה ה' לבדך, כלומר לך לבדך יאמר אומר אתה שמורה עממות המידי וכלי שינוי, ועל זה אמר ואתה שאתה נהי המידי אלהי צבאות שאתה שולט על הצבאות שאין להם ממלכת המידי כמון אלא כשזה קם זה נופל וכו' פוקד על צבא המרום במרו' ועל מלכי וגו' הקיפה לפקוד כל הגוים בעוד שאנחנו בגלות שכניה בגלות וכו' :

סינונית אומרת למען יזמך וגו'. הסינונית היא מיני ענור הרגוס ענור הוא סינונית ויש לה צלצול כמו הענור, ואומר למען יזמך חוזר לפסוק של מעלה הפכת מספדי למחול לי וגו', כי כמו שאין הכובא שורה אלא מחור שמחה בן הזמרה והשיירה לאל ית' אינה שורה מחור מספד, ולכן אמר למען יזמך שיהא הנפש שהיא כבוד הגוף כי כשיזלף הנפש הגוף שיהא כנבלה וירם מולעיס ויבאש, ולא ידום הנפש מלזמר, ולא תשכה ממה שהפכת מספדי למחול כי לעולם אתן תודות לך על שנמלת לי עובד :

תמר

כמו האיץ הנובל במהרה, אצל מי עששה המלטה ועששה חסד לשם שמים יקום חסדו לעולם הפרי בעוה"ז ויקרן לעוה"ב, בורא יבש שפחים שלום לרחוק ולקרוב לא אמר ברא אלא בורא כי בכל עת הוא ינובב לפי דליו חכמה, וה' שפמיו יפתח לשיניו חסלתו, והדובר הראשון שידבר איש אל רעהו הוא שלום והוא שיהי לו שלום לרחוק ע"י כבוד ומקדיש שלום בכבוד ולקרוב על פה, כשהאל ית' אמר השלום אז באה רפואה וטובה לעולם ואין למו ממשול :

רחמה אומרת אשרקה וגו'. בזמן הגאולה בשיריקה לבד שהוא כמו רמז א' לבד יתקבצו לא"י, כי כיון שהגיע הזמן הרי הם כפדויים כבר ורבו כמו מה רבו מעשיך ה' לקרוא כל העולם ולעבדו כשם א' ה' :

שבלת חמים אומר שיר המעלות וגו'. הזרע הפסח הלך ילך ויבכה נשא משך הזרע בא יבא ברכה נושא אלמוחיו. וזהו הרכה והשיר המעלות אתה שעלה במעלה הקבלה משוררת וחומרתה כי ממנו הזריעם שהיה החטה במעמקי' קרא אתה ה' שיאל לפועל ולמעלה שבלת : **שברלת** שעורים הלא ית' הגפן תפלה לפני וגו'. על כי העני האוכל השעורים משורר שבלת השעורים כי כשיעטוף עמלו העני שאין לו לאכול אז מתאווה אפי' השעורים, ולפני ה' ישפוך שימו שפרכת השיח הוא מרוב העינוי :

ושאר השבלים אומרת לבשו כרים וגו'. האלן מהלבאים ואיורים מן התירוש של הכרים הנרחבים ואת"כ העמקים יעמפו הבר הראוי למזון האלשים ויתרועעו על התירוש ושירו על הבר :

גפן אומרת כה אמר ה' כאשר ימצא וגו'. ישראל נמשלו לגפן כמו שאמר הכתוב גפן ממלכים חסיע, כי ישראל היו צמחים כבושר הגפן, ועששעו משם הכיע הלא ית' הגפן תפלה לפני שמהם יאל התירוש שיהיו ראויים לקבל יינה של תורה ויזכו ליון המשומר בענביו, ובזמן שהוא צובר אל תשחיתו כי אם תחיהו עד שיהיה אשכול ענבים יהיה ברכה מיוחדת בו, כי מלבד מה שמצרכין על האשכול בורא פרי העץ, מצרכין ומיחדין ברכה אחרת על בורא בורא פרי הגפן, הלאורו כי עיקר הגפן לא נברא אלא על היין כמו שנאמר ויסע כרם וישת מן היין, לא

שממית אומרת הללוהו וגו'. על הכסים המפורסמים שעת' האל ית' לישראל אומרת הללוהו כלללי שמע, שתשמיע בקול רם את נפלאותיו. ועל הכסים הנסתרים אמר כלללי תרועה שהוא דבר שאינו ברור :

זבוב אומר בשעה שרואה בו'. בהיות הזבוב מזויי בבחים רואה כשאין ישראל עוסקים בתורה ואומר קול אומר קרא, שיקרא הנביא ויזעק בקול גדול, ואמר הנביא אחרי שיקרא ויאזעק מה אומר או מה אקרא כשישאלו לי על מה אתה לועק אקורא, השיב מה שיקרא הוא שכל בשר הוא תליר, כל מי שהיה צאותו הדור הולך אחר האות וכשו ובשרו הוא תליר, כמו שהתליר הוא יבש כך על כל מעשיהם יכלו ויבשו יצורין קשים. וכל חסדו כליץ השדה אוחס שבדור הבוה שטשים אז זה חסד השדה הוא כליץ שדה שאין חסדם לשם שמים, ונחמד שער בעוה"ז ישלם להם וגשאים רקים לעוה"ב כי כבר אכלו את חק חסדם

ציה אומרת, גם צפור מצאה בית ודרור
 קן לה אשר שחה אפרוחיה את
 מזבחותיך ה' צבאות מלכי ואלהי, אור
 זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:
 אוון הבר אומר, במחו בח' עדי עד כי
 ביה ה' צור עולמים:
 אונכי (רצופי) אומרת, נחמו נחמו עמי
 יאמר אלהיכם:
 חסידה אומרת, דברו על לב ירושלים וקראו
 אליה כי מלאה צבאה כי נרצה וגו':

זרזיר

מבי"מ

ציה אומרת גם לפור וגו'. הצפור שאין לה בעלים
 שיכנינו אותה היא משתדלת ומולאה בית
 לשכון ועושה ציורה לדור קן לה שיועם שיהיו לה
 צינים ואפרוחים, וכל שכן האיש הנלכד שאף על
 פי שיש לו בית לדור בו לרדף להשתדל להיות לו
 בית מיוחד להסתכל בו, והוא חסיד יודות לו כמו
 שאמר למעלה מה ידירות משכנותיך וגו' לבי ובשרי
 ירננו אל אל חי, ועל זה אמר היכן ירננו אל
 מזבחותיך ה' לצבאום:

אוון הבר אומר בטחו בה' וגו'. הבעטון על האנשים
 אינו בטחון משתי סבות, הא' הוא כי אדם הוא
 להגשם, והב' כי אלפס שלא יעלה בידו לקיים מה
 שהבטיח, ועל זה אמר הגביא (ירמיה י"ח) חרור הגבר
 אשר יבטח באדם, אע"פ שהוא אדם שיכולה בידו לעשות
 אולי יגשם, ושם גשר זרועו שאפילו יראה לקיים הבעתחו
 הוא גשר שאין לו יכולת לקיים, ואחר שבטח באדם ולא
 נתקיים, מה' יבור לבו אחר שמתלה בטח באדם, ולכן
 אמר עליו חרור הגבר, ואמר ברוך הגבר אשר יבטח בה'
 כי הוא היכול על כל ואפילו שיאמר יקיים כמו שאמר,
 והיה ה' מבטחו לעמיד על הבעתחו לעמיד יח', וכן
 אמר כאן בטחו בה' כי הוא היכול עדי עד אם
 יתמהמה תחכה לו, כי הוא ברא העוה"ו והעוה"ב
 בשתי אותיות י"ם, ואח"כ ירדף מדה הרחמים ה'
 לקיום ציור בריאת הב' עולמים:

אוונכי אומר נחמו נחמו וגו'. הנחמה על דבר רע
 שאירע לאדם הוא דברי ריגוץ ופיוס לשבך
 וער המנוחה, אבל הרעם במקומה עומדת כמו יחוס
 האבל אחר שקבר המת ואינו מועיל לפניו, אבל
 נחמת האל שבכך יתברר היא שבחל הוא שהוא מנחם אותם
 בהיותם בגלות להיותם שכינים בחובס מהם מהנחמים
 אף על פי שהם בגלות, וזו היא הנחמה הראשונה,
 ולעמיד ויחוס ששייב להם כל מה שאצדו שיגאלם
 ויחזירם לארץ ישראל ויבינם להם בית הבחירה, וזו
 היא הנחמה האחרת להשיב מה שאצדו, ולכן אמר
 נחמו פעם שנית על שבחם לארץ ישראל ובנות להם
 בית הבחירה, ולכן אמר יאמר אלהיכם לעמיד לבא
 ולא אמר אומר אלהיכם:

חסידה אומרת דברו על לב ירושלים וגו'. כל
 הציבאים פה ה' אמרו דברו על לב ירושלים
 וקראו

אומר, צדיק כתמר יפרח כאור
 בלבנון ישנה:
 תפוח אומר, כתפוח בעצי היער כן דודי
 בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי
 ופריו מתוק לחבי:
 תאנה אומרת, נוצר תאנה יאכל פריה:
 שאר אילנות אומרים, אז ירננו עצי היער
 מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ:
 ירקות שבשדה או', תלמייה רוח נחת גדודיה
 ברכיבים תמוננה צמחה תכרך:
 ביאור

לא אמר ויאכל מן הענבים, וג"כ יתפרש כי ברכה
 בא על הכרכות הנאמרות עליו ברכה המזון וקידוש
 והכללה ושבע ברכות של חסן וכיוצא בהן, וכן יעשה
 האל יח' לעמיד אע"פ שיהיו בישראל פושעים דומים
 לנצור לא יסחיסם פי מהם יאל המירוס שישבו
 במחשבה, או זרעם יהיה לפניהם כגון שיהיו לדיקים:
 תמר אומר לדיק כהמר וגו'. הדיק מתחללו יוכר
 מתוך מעשיו מקטנותו שיהיה לדיק, כמו
 החרט שמזמן שהוא עורה ידוע שיעשה פרי, ומתוך
 מעשיו הטובים כשהוא כבר לדיק הוא המעלה
 ומחרומו נפתי בני אדם, כארז בלבנון ישנה שאין לו
 פרי אלא גידול קומתו וירוממותו יוכר מן החמה:
 תפוח אומר כהפוח בעלי היער וגו'. ההפוח יש לו
 ריח טוב משאר אילנות כל שכן מאילני סרק
 שם עצי היער שאין בהם לא טעם ולא ריח אפילו
 בעלים שלהם, כן דודי בין הבנים שיש חילוקים הרבה
 בינו לשאר בניו. בללו, ההפוח אפילו שאין בו כל כך
 כל כמו שאר האילנות חמדתי לישב חמתי ויהיה מריחו
 בשיבה חמתי עד שימבשל הפרי כל זרבו שיהיה מתוק
 לחיך, וכן אנוהו חומדים לישב בלל הקב"ה אע"פ
 שאנוהו בגלות שאין האל שלם, בזמן הישועה יהיה אל
 שלם, ועוד פריו מתוק שהוא זמן הישועה. וג"כ
 יכוון כי אנוהו בזה העולם בלל הקב"ה שהמלות שאנוהו
 עושים שרכם צבוע"ב והוא הקרן גזוז והפרי המתוק
 ופרי שרכ המלוח הוא צבוע"ז שהוא כמו צלל:
 תאנה אומרת נוזר וגו'. התאנים אינם מתבשלים כלם
 ולכן נרדף מי שיראה לאכול התאני' שילגור אותם יוס יוס:
 שאר אילנות אומרים אז ירננו וגו'. כמו שהאילנות
 עשויים פרי יהיה פריהם שבפגלה לעמיד
 כן עצי היער שם אילני סרק יהיה בהם פרי לעמיד
 וירננו על זה לפני ה' כי בא לשפוט את הארץ,
 שהיה שוב כולה מגדלת פירות:

ירקות שבשדה אומרים תלמייה וגו'. עובדי האדמה
 חורשים הקרקע ועושים תלמים תלמים כדי
 שיכנסו המים החת הקרקע הרפוי, ועל זה אמר תלמייה
 רוח ממי הבשמים לנחת גדודיה, ואח"כ לא ימכרך כ"כ
 בשמים אלא ברכיבים תמוננה העשר ובשתאל למהה
 שהכרך באיור ובשמש ממגד תבואות שמש וגו':

פרק שירה

פרונית אומרת, יודוך ה' כל מלכי ארץ
 כי שמעו אמרי פיך :
חסיל אומר, ה' אלהי אתה ארוםטך אודה
 שמך כי עשית פלא עצות מרחוק
 אמונה אומן :
סוס אומר, הנה כעיני עבדים אל יד
 אדוניהם כעיני שפחה אל יד
 גברתה וגו' :

זרזיר אומר, ונודע בנוים זרעם וצאצאיהם
 בתוך העמים כל רואיהם וכירום כי
 הם זרע בך ה' :
צפורת אומרת, אשא עיני אל ההרים
 מאין יבוא עזרי :
צבי אומר, אור לטובים אודה למטיב
 על יושר. ואני אשיר עזך וארנן
 לבקר הסדך וגו' :

בהמה

מבי"מ

היא מעט ה', לל אחר עזרי מה' אלל מעט ה', ע"י אלמעי
 היה עורפו מה' כי זרחה שעורו כולם חסד יד ה'
 שהוא עושה שמים וארץ, ממנו היה סנה עזרו והללו:
צבי אומר אור לטובים אודה למטיב על יושר,
 ואני אשיר וגו'. כשיז אור וטובה לטובים
 ביחוד ולא לרשעים כמו לכל בני ישראל היה אור
 במושבותם ולא למארים אז אודה לשם יתברך שהוא
 מטיב על יושר לטובים ולא לרעים, כי לפעמים מאיר
 האל יתב' ומטיב בזכות הטובים אפילו לרעים כמו
 שיש טובע בעולם בזכות היוקיים שגם הרשעים שבעים
 בו ולא נראה שאינו עליו ועל זה כתוב ואני אשיר
 עזך כשאתה עושה לי טובה מיוחדת אשיר עזך וארנן
 לבקר הסדך לא לבד ביום ששצית עמי טובה אלל
 גם אח"כ מיד אשכים בבקר לרנן על הסדך כי היית
 מנחה לי בטובה ששצית לי ביחוד והלאתי ג"כ מן
 הספוריעות שהיית מנוס לי ביום זר לי :

ביאור

וקראו אליה, דברו לה דברים המחישים על הלכ
 לנחמה, ואח"כ קראו אליה כפרסום כי מלאה נבאה
 לפי הטובה והכסאיים האל ית'מאריך והוא גובה להעניש
 את החוטא מעט מעט ולא הכל בבת אחת, וכמו
 שאמר הכתוב (עמוס ב') על כן אפקוד עליכם את
 כל עוונותיכם, מעט מעט, משל להטושה בחבירו ונזפה
 ממנו מעט מעט, וכן עון העגל וזיוס פקדי ופקדתי,
 ועל זה אמר כי מלאה נבאה, פקידה נבוי הטובה, ואחר
 חשלוס הטובה נרץ ריניו שיהיה מרובה לפני האל,
 לזה אומר כי רצה עונה, ואחר כי לקחה מיד ה'
 כפלים בכל חטאיה, שהאל יתברך הוא מלא רחמים
 זי"ג מדות ה' ה', ה' קודם שיהטא אט"פ שחושב
 לחטוא אינו מרף המחשבה למעשה, ה' לאחר שיהטא
 בפועל יושב, ואם כן לקחה מיד ה' שהיא מדח
 רחמים כפלים ברחמנות בכל חטאיה, אחד קודם
 ההטא ואחד אחר שיהטא וישב :

פרונית אומרת יודוך ה' וגו'. היו קאת מלכים
 בעולם שכנו עומם אלוה, על זה אמר כי
 המלכים אשר הם מחשיבים עומם מלכי ארץ ולא אלוה
 מלך שמים, הם אשר יודו לאלהותו כי שמו מקודם
 אמרי פיך ממה שהיו עמיד להיות במבול, וכל מה שהיה
 מיעד לעולם והיה מתקיים, ועל זה הודו לה' :
חסיל אומר ה' אלהי אתה ארוםטך וגו'. אתה בטובך
 וחסדך משחבת על כי אתה אלהי ואני ארוםטך
 למעלה כי אתה אלהי האלהים וכביכול השלח עמך
 להקרא אליה, ולךך אודה שמך כי עשית פלא בביתך
 משניה עלי שפל וגשמי, ואתה אלוה מרומם על כל
 ברכה והסלה, ולתת סנה ועצה להשחך עלי הוא
 רחוק מן השכל האנושי המחונר בחומר אלל שיש לנו
 תמונה שגימה על זה מקובלת ומאומן מהראשונים :
סוס אומר הנה כעיני וגו'. העבדים און להס לב
 להטוב מאדוניהם שום דבר אפילו מןטוהים
 אלל שפולין עיניהם אל יד אדוניהם כשראים שיש
 בידם מנוחה או הדבר הליך להס, ולא אמר
 כעיני עבד אל יד אדונוי אלל עבדים ואדוניהם,
 שכולם עומדים במעמד אחד ומחנישים זה מזה,
 ואפילו הני צריכים להלות עיניהם אל יד אדוניהם,
 וכעיני שפחה אל יד גבירה, כי כל גברת בת
 מלך טימה כל אחת בניהה והשפחה משרתת אותה
 בבניהה כן עיניו אל ה' אלהיו עד שימאנו,
 שידענו שימון אותנו אחר שאנו חולים עיינו לו מה
 הסעבדים

זרזיר אומר ונודע בנוים זרעם וגו'. גם כי ישראל
 הם בני אדם הראשון ובני נח כשאר האומות
 ואין הפרש ביניהם בינירחס ברמ"ח איברים שים
 ככולם, אפילו הני כשעמדו על הר סיני פסקה זיהמאן
 ואין להם שער לא בניה השחי כו', כמו שדרשו
 (סנהדרין כ"א) על סטוק ואל לך שם בנוים בפיך
 וגו', וגם אמר רבי ישמעאל ישראל הריני כפרתן לא
 לבנים ולא שחורים אלל כשכרוע היה וגו', וכשגלו
 בעוונתם אינן יוכיחים אלל במה שהם נמולים, ועל
 זה יעד הנביא לתמיד ונודע בנוים זרעם שהם
 מובדלים במה שהם נמולים, ואלאיהם כהוך
 העמים משעת קטנותם אף על פי שלא הניעו לזמן
 גידול שער מזד שהם כהוך עמי על ברכי אביהם
 ממגדלים, ועוד יוסיפו בזמן ההוא חסר והדר
 מובדל מכל העמים כפשט הפסוק ואבדיל אתכם
 מן העמים עד שכל רואיהם צבאה בעלמא בלי
 שינוי מלבדו יהיו יוכיחים כי הם זרע בך ה',
 משעה שזרעו במעי אמה ברכם ה' שהיו
 מובדלים לטובה :

צפורת אומרת אשא עיני וגו'. כשהאדם נצטר
 והוא רוצה לברוח וההלל נושא עיניו אל
 הכרים לרלוה על זה מהס יאל, או אם הוא ישער
 שהללוה היתה על ידי בני אדם, נושא עיניו אל
 הגדולים אל מי מהס יפנה לעזרו, ואף על פי
 שניצל ע"י אחד מהס יודע ומכיר כי הללוה ועזרוה

גמל אומר, ה' ממרום ישאנו ומסעון קדשו
 יתן קולו שאנו ישאנו על נוהו :
 פיל אומר, מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו
 מחשבותיך :
 אריה אומר, ה' כנבור יצא כאיש מלחמות
 יעיר קנאה ונו' על אויביו יתגבר :
 זאב או', על כל דבר פשע על שור על חמור
 על שוה על שלמה על כל אבדה ונו' :
 שועל אומר, הוי בונה ביתו בלא צדק
 ועליותיו בלא משפט :

מבי"ט כלבים

ולא להפארת היא לו וגם אין גדולה וגבורתו והפארתו
 נלחית ואין לו הוד, ואין נאה כל זה אלא לך ה' הגדולה
 ונו', כי כל זה הוא בשמים ובארץ לא בגדולה וכגבורה
 של מלכי ב"ז שאינם אלא בקצה פאוח הארץ :

גמל אומר ה' ממרום ישאנו ונו', הידד כדורכים
 יענה ונו', השם שהוא בעל הרחמים כשאינו יכול
 לרחם שאין זכות לישראל ישאנו ויטער כביכול וממעון
 קדשו יתן קולו לומר שזכו אלי ושופה אליכם ושזכו
 בניכם שזכבים, ועל נוהו שהוא בית המקדש שהחרב
 בלא חסא אלא בחסא ישראל, שאנו ישאנו שאנה על שאנה
 על שהוא הרב מבני חסא, הידד כדורכים יענה אל
 כל יושבי הארץ המצרים את ישראל אע"פ שאין בהם
 זכות ליגאל שאינם בנים :

פיל אומר מה גדלו מעשיך ונו', מעשה ה' נורא
 הוא אם יתקבצו כל חכמי העל אינם יכולים לברוא
 אפילו יחוש א', ומאד ויותר ממשעך עמקו מחשבותיך,
 כוונת בריאת כל מין ומין בעולם לאיזו דבר נבדל :

אריה אומר ה' כנבור ונו', הגבור מתפאר בגבורתו
 כשהוא יוצא למלחמה ולפעמים הוא יראה
 ויגע בחוק המלחמה, ואפילו שלא יראה אולי שלא
 יוכל להסגבר על אויביו, אבל ה' הוא כנבור ונחמד
 המלחמה אין לפניו פחד ואימה אלא אדרבה הוא
 מעורר קנאה בחוק המלחמה, ואינו לריב להחריס
 שירישו ויזריחו במלחמה להבייל את האויבים כי הוא
 בעלמו המריע ומלחמה ונחמד בזה על אויביו :

זאב אומר על כל דבר פשע ונו'. על כל מה
 שיפשע ויפסיד אדם להכירו בין בעיקר מאכלו
 שנה מכה שור רב חנוניות, בין בהם שנושה מלאכה
 בו כמו החמור, בין בהם שמלביש עצמו בו מגו
 כנשים, בין ממה שהוא מוכן כבר ללבוש שהוא
 שלמה, וכל אבדה שיהיה שיאמר החובע כי הוא זה
 שנלקח או שנאבד ממנו והנחשב יכחיש, עד האלהים
 יבא דבר שיהיה כי הוא היודע ועד משגיח על פרטי
 הדברים ההווים בעולם למי שירשיע או לחובע או
 לנחטע ישלם שנים, כיון שכחש יענה בהשגחה ה'
 כללים בכל החסותיו :

שועל אומר ה' בונה ביתו ונו'. ובסוף הפסוק
 ברעשו יעבוד הם ופועלו לא יתן לו, הבנין
 נגמר בקרקע ובאבנים או עינים או עפר ובפועלים,
 ועל

בהמה דקה מהורה אומרת, מי כמוכה
 באלים ה' מי כמוכה ונו' :
בהמה דקה טמאה אומרת, יגיע כפיך
 כי תאכל אשריך וטוב לך :
בהמה נמה מהורה אומרת, הרנינו
 לאלהים עזנו הריעו לאלהי יעקב :
שור אומר, אז ישיר משה ובני ישראל
 אשירה לה' כי נאה נאה ונו' :
חמור או', לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת
 והנצח והחוד כי כל בשמים ובארץ :

ביאור בהמה

שהטבדים חוליים עיניהם, ולא אמר עד שיחזו להם
 אלוניהם או יחוננום כי אולי לא יעשו כן :

בהמה דקה עהורה אומרת מי כמוכה ונו'. לא אמר
 אין כמוכה באלים אלא מי כמוכה באלים, כי

האלים עצמם המה הגבורים אשר מעולם אשתי השם,
 אינם מחליטים לומר אין כמוך, אלא להבחין גדולת ה'
 אומרים מי כמוך באלים מי הוא שעשה או שיפשה
 לעמיד כמעשה ה' ונפלאותיו אשר עשה, מי כמוך נאדר
 בקדש, כי האלים והגבורים אשר מכניעים הרשעים
 בגבורתם אינם מתפארים בקדושה יקירה, והאל ית'
 הוא אל גבור וכוף אדיר ג"כ בקדושה ואין ערך בינו
 ובינם, כי הוא נורא הולות יראוי מלהללו שהמרה
 כהגלויו הוא ממעיס, כי אין הפס יכול לדבר ולספר
 הגלויו כי אין להם קץ כי הוא עושה פלא לעולם :

בהמה דקה טמאה אומרת יגיע ונו'. אחר שסקד
 וקבע עמים בכל יום לחוריה והוא במעט

יגע הולך לעשות מלאכה לאכול, וע"ז שאוכל מיגיע
 כפיו אחר שסמק בהורה אשיריו על שסמק בהורה,
 וטוב לו על כי אח"כ ביגיעת כפיו אכל לחם :

בהמה נמה עהורה אומרת הרנינו ונו'. הרנינו
 רנה אחר רנה לאלהים למדה"ר שהיה לו

פליט ולמה"ד שנהפכה ממדת רחמים לאלהים לרשעים,
 וחס להיות עזונו, הריעו בחפלה ובהרועה לאלהי יעקב

כשאין ישראל כל כך זכאים וקראים בשם יעקב :

שור אומר אז ישיר משה ונו'. יש אז לשעבר אז
 ככהלו אלוהי אדום, ולעיתו אז יאמרו בגוים,

ואז זה הוא לשעבר וסיר לעמיד כי מאז שצטקו בני
 ישראל אל ה' ואמר להם משה התיצבו ונו' וראו את

יפועת ה' ונו', ה' יראה לכם ואלהם חמרישון, החרישו
 ולא ענו עוד, ועלה בלב משה וכו"ו מאז לומר שירה

זו אח"כ כיון שהחרישו מן האעקה והחפלה, והאל
 ית' פנס שהושיעם כמו שכתוב ויושע ה' ביום ההוא

אמר שירה זו לה' שנלחם להם, ומאז אמרו שיאמרו
 אשירה לה' כי גאה גאה שהיה הולך לפניהם וימם

וכנגדו הרבה לשמים ומשם הפיץ את המריים ורמה
 אוחם ממעלה רמה למטה בים :

חמור אומר לך ה' הגדולה ונו'. יש גדולה מלך
 גדול על הממלכות ואין למלך עמו גבורה,

ויש גבור מלך גבור וממלכה שפלה, ויש גדול וגבור

סודו לשום אדם בעולם, אלא בשביל שאדם גדול אתה וראוי אתה להודקך לך נתנו לי רשות להניד לך כמה זכו הכלבים לומר שירה, לפי שכתוב בהם ולכל בני ישראל לא יחרץ ככל לשונו למאיש ועד אשה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, לפיכך זכו לומר שירה, ולא עוד אלא שזכו לעבד מצואתם עורות לכתוב בהן תפילין תורה נביאים וכתובי' ומוזוות, ולענין שאלה ששאלת חזור כך לאחוריק, כמו שכתוב שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו:

כלבים אומרים, בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עשנו: רבי ישעיה תלמידו של ר' חנינא בן דוסא היה מצמער ומתענה פ"ח תעניות ואמר הכלבי' שכתוב בהם והכלבי' עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רעים לא ידעו הבין, כלם לדרכם פנו איש לבצעו מקצהו, ויזכו לומר שירה לפני הבורא. נענה לו הקב"ה ע"י מלאך מן השמים ואמר לו ישעיה עד מתי אתה מתענה על דבר זה שבועה מלפני הקב"ה מיום שנלה לחבקוק הנביא לא נלה

ביאור מבי"מ

היה רוצה לנלות שום סוד לפני אדם, אלא בשביל שאדם גדול הוא נודקק ומתן רשות למלאך להניד לו כמה זכו הכלבים לומר שירה, כי א"ע שכתוב בהם והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה, כי הם שאינם משאר בע"ח שיש להם קבע למיניהם פעמים ביום, כמו שכתוב ונחתי עשב נשדך לבהמהך ואכלת ושבעת, כמו שיש קבע לאדם כן יש להם שהם שבעים, והכלבים הם עזי נפש כי המלאך הוא חיי הנפש ובעז נפשם אינם שבעים, והמה רועים בשדות ולא ידעו הבין שום עשב שיהיה שיהיה למוזוותיהם, שאינם אוחלים אלא להם ובשר וכיוצא בהם, כלם לדרכם פנו למה שהוא דרכם להם ובשר פנו לבעליהם שיחנו להם, וכשאין נוהגים אז הולכים לחסוף להחם והבשר במקום שימלאו מקוה ועד קוה העיר הם מחפשים, ואפ"ה זכו לומר שירה על שכתוב בהם ולכל בני ישראל לא יחרץ ככל לשונו, מפני שכתוב קודם והיחה לעקב גדולה ככל ארץ מצרים אשר כמותו לא נהיחה וכמותו לא חוסיף לא אשר לא חרץ, שהיה אפשר לומר שהיה דרך מקרה, אבל לא יחרץ הוא ממחרת האל"ת שגזר שלא יחרץ ככל לשונו, וכן עשו, ומכלל לאו אחת שומע הן שלכל בני ישראל לא יחרץ אבל יחרץ למצרים, כמו שאמר והיחה לעקב גדולה כי היו הכלבים עוקפים בכל בית המצרים כי אין בית אשר אין שם מת, ולכן אמר למאיש ועד אשה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, שהיה לכלבים הכרה מאיש ישראל ומצרתו לאיש מצרי' ולבהמתו, וכמו שהיה בענין המכות שכתוב בהם והפלה בין מקרה מצרים ובין ישראל, ולכן זכו הכלבים לומר שירה, ולא עוד אלא שזכו לעבד מצואתם עורות לכתוב בהן תפילין וחורה נביאים וכתובים ומוזוות מה שלא זכו שאר חיות או בהמות, מפני שלא חרצו לשונם לאמשים זכו לומר שירה, ומפני שלא חרצו לבהמות של ישראל זכו שיעבדו מצואתם עורות לכתוב וכו'. אשר מהם יאמרו שירה בואו נשתחוה ונ'.

וע"ז אמר הוי בונה ביתו בלא דקד שהסג גדול רעהו או גזל הקרקע, והעליות שבוה למעלה מן הבית אע"פ שהן באויר הן בלא מטפס, ברעהו שיבא לו האכזים מן המהבז או עינים מן היער יעבוד הנס שאומר לו שהוא רעה, ולטעול הבונים אומר סיקן ואינו נוהן: כלבים אומרים בואו נשתחוה ונ'. בואו קורא לפני אדם שיחלוו אליו כי הוא לכדו אינו ראוי, ולכן אמר נשתחוה שהיו במיטות ידים ורגלים, ואח"כ יזכה לקום מהשחוויה ולהיות בכריעה לפני ה', ואח"כ יזכה יותר לקום על רגליו אלא שיעמוד בכריעה לפני ה' שיזכה לשהר פניו כי בללם אלהים עשה את האדם, וזהו עשנו בללמו ודמוהו:

רבי ישעיה תלמידו של רבי הנינא בן דוסא כו'. נראה כי מתחלה נמכוון להשעוה עד פ"ח חטיות כדי שיענה, כ"ב חטיות כנגד כל א' ממוזוותיה החורה, אם בהענית ראשון שכנגד האל"ף של איני לא יענה, יענה בהענית שני כנגד ב"ת של בראשית, ואם בזה לא יענה יענה בניתי"ל של נמילות חסדים, וכן בכל האחריות זו אחר זו שיש בזה מה שאין בזה, כנגד אות הראשונה של שם בן ד'. ואם ככולו לא יענה יחזור שיהי להשעוה כ"ב חטיות, כנגד כל האחריות כנגד אות שיהי של שם, וכן כנגד האות ה' והד' של שם שהם פ"ח חטיות, ולכן אמר מצמער ומתענה פ"ח, ולא שנצטער והתענה עד פ"ח חטיות ואז נענה, שנראה שאם לא היה נענה היה מתענה יותר שקבל עליו חטיות עד שיענה, אלא שהיה מצמער ומתענה עד פ"ח חטיות שידע שאז יענה כמו שכתבתי, ואם לא היה נענה לא היה מתענה יותר, ואז בזכות אחריות ה' ענה לו הקב"ה פ"י מלאך מן השמים בן ד' אחריות, ולא שמתן בו בינה להסביל מעצמו מה שאמר לו המלאך אלא הוצרך למלאך, שגדאש שהיה כוד שאינו מוכן לשלל בני אדם, ולא רצה לנלוהו בפעם הראשונה של כ"ב חטיות מפני שנלה סודו להבקות ומשם והלאה לא